

društvo za sonaraven razvoj
Association for Sustainable Development

S skrbnim pregledom do trajnostnosti: usmeritve in praktični primeri

S skrbnim pregledom do trajnostnosti: usmeritve in praktični primeri

doc. dr. Marko Budler, mag. gosp. inž.,
Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani, Strokovni svet ZNS,

Elena Lunder, LL.M.,
Focus društvo za sonaraven razvoj

Ljubljana, marec, 2024

Focus, društvo za sonaraven razvoj je nepridobitna okoljska organizacija, ki že več kot 20 let deluje v javnem interesu na področju podnebnih sprememb. Med drugim izvaja aktivnosti zagovorništva, informiranja, raziskovanja, ozaveščanja in izobraževanja. Njihova vizija je družba, ki živi uravnoteženo življenje znotraj okoljskih in družbenih omejitev ter tako ne spodkopava obstoja življenja na Zemlji.

Pravična trgovina Slovenija že 20 let deluje v okviru mednarodnega gibanja za pravično trgovino (Fair Trade), ki s svojim delovanjem dokazuje, da je mednarodna trgovina brez izkoriščanja ljudi in okolja mogoča. Poleg tega da na slovenskem trgu nudi certificirane pravično trgovinske izdelke, deluje tudi na področju ozaveščanja in zagovorništva.

Center poslovne odličnosti Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani (CPOEF) je most med poslovnim svetom in EF UL. Po njem se v obe smeri pretaka mednarodno konkurenčno in kakovostno znanje, bodisi v obliki poslovnega izobraževanja, svetovalnih storitev ter različnih poslovnih dogodkov.

Projekt Brez izkoriščanja je podprt s sredstvi Programa ACF v Sloveniji 2014–2021. Vsebina publikacije je odgovornost Focusa in ne odraža nujno stališč financerjev.

S skrbnim pregledom do trajnosti: usmeritve in praktični primeri

Avtorja:

doc. dr. Marko Budler, mag. gosp. inž., Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani,
Strokovni svet Združenja nabavnikov Slovenije,

Elena Lunder, LL.M (Masters of Law), Focus društvo za sonaraven razvoj

Uredili: Živa Kavka Gobbo, Živa Lopatič

Izdajatelj: Focus, društvo za sonaraven razvoj

Sedež: Maurerjeva 7, Ljubljana

Pisarna: Trubarjeva 50, Ljubljana

Telefon: +386 1 515 40 80

info@focus.si

www.focus.si

Oblikovanje: Luka Pajntar, kaloop.si

Publikacija je brezplačna.

Publikacija je v elektronski obliki dostopna na spletni strani Focusa:

<https://focus.si/publikacija/s-skrbnim-pregledom-do-trajnostnosti-usmeritve-in-prakticni-primeri/>

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 188347651

ISBN 978-961-96494-2-8 (PDF)

Uvodnik /8

Povzetek /11

1 Uvod v trajnostnost: odgovornost podjetij za vplive v globalnih vrednostnih verigah in razvoj procesa skrbnega pregleda /13

Na poti k trajnostnosti /15

Okoljski vidiki trajnostnosti /15

Družbeni vidiki trajnostnosti /16

Gospodarski vidiki trajnostnosti /16

Trajnostne vrednostne verige /17

2 Pregled stanja in trendov za podjetja v vrednostnih verigah /19

a. Ogljični odtis /20

b. Ravnanje z odpadki /20

c. Odgovorno pridobivanje virov /20

d. Upravljanje z vodo /20

e. Delovni standardi /20

f. Preglednost vrednostne verige /21

g. Opolnomočenje delavcev in drugih deležnikov s pravicami (npr. lokalna skupnost) /21

h. Integracija podatkov /22

i. Izmenjava informacij /22

j. Upravljanje tveganj /22

3 Vpogled v stališča in izzive podjetij: rezultati raziskave /24

Vidljivost in transparentnost v vrednostnih verigah (»mapping«) /25

Potreba po natančnejšem poznavanju vzvodov, konceptov in priložnosti za deležnike /27

Implementacija in vključevanje vseh deležnikov: na poti k skrbnemu pregledu /28

4 Direktiva o skrbnem pregledu v podjetjih glede trajnostnosti /29

Zakaj mora EU spodbujati trajnostno ravnanje in odgovorno upravljanje podjetij? /29

Kakšne so obveznosti podjetij in njihovih vodij? /31

Podjetja, ki jih nova pravila naslavljajo /31

Kakšen je ocenjeni učinek novih predpisov za podjetja? /32

Kako se bodo predvidoma izvajala nova določila? /33

Določila direktive CSDDD za podjetja /33

Koraki skrbnega pregleda glede trajnostnosti /33

Podporni okvir za izvajanje direktive CSDDD /34

Zakonodaja v Sloveniji /34

Prostovoljni standardi, ki lahko dopolnijo skrbni pregled /35

5 Nabava kot kreator trajnostnosti: strokovna priporočila /37

Uvod v nabavo /37

Trajnostna nabava /38

Povečan ugled in vrednost blagovne znamke /38

Prihranki stroškov in učinkovitost /38

Odpornost vrednostne verige /38

Skladnost in zmanjševanje tveganj /38

Inovacije in sodelovanje /38

Razširjen nabavni proces z načeli ESG /39

Vzpostavitev trajnostnega naročanja s standardom ISO 20400 /41

Razdelek 1: Področje uporabe in načela /41

Razdelek 2: Politika in strategija /41

Razdelek 3: Organizacija in postopek /43

Oddelek 4: Spremljanje in izboljšanje trajnostne nabave /43

Povzetek priporočil za podjetja pri uvajanju trajnostnega naročanja /44

6 Trenutni pravni okvirji v EU, ki naslavlajo trajnostnost podjetij /45

Horizontalni pravni okvirji /45

Direktiva glede poročanja podjetij o trajnostnosti /45

Uredba o razkritjih, povezanih s trajnostnostjo, v sektorju finančnih storitev /46

Uredba o taksonomiji /46

Direktiva o preprečevanju trgovine z ljudmi in boju proti njej ter zaščiti njenih žrtev /46

Direktiva o sankcijah zoper delodajalce /47

Pravni okvirji, ki veljajo za specifične sektorje /47

Uredba o konfliktnih (»spornih«) mineralih /47

Uredba o omogočanju dostopnosti nekaterih primarnih in drugih proizvodov, povezanih s krčenjem in degradacijo gozdov, na trgu Unije in njihovem izvozu iz Unije /47

Nova uredba o baterijah /48

Direktiva o okoljsko primerni zasnovi /48

Uredba o prepovedi proizvodov, proizvedenih s prisilnim delom /48

PRILOGA 1: Slovar ključnih izrazov /50

PRILOGA 2: Predvidena podrobna določila direktive CSDDD za podjetja /55

1. Vključitev skrbnega pregleda v politike podjetij in sisteme obvladovanja tveganj /55
2. Ugotavljanje in ocenjevanje dejanskih ali možnih škodljivih vplivov ter po potrebi prednostno razvrščanje možnih in dejanskih škodljivih vplivov /55
3. Preprečevanje in odprava morebitnih negativnih vplivov /56
4. Prehodni načrt za blažitev podnebnih sprememb /57
5. Pritožbeni postopek /58
6. Spremljanje učinkovitosti svoje politike in ukrepov skrbnega pregleda /59
7. Javno komuniciranje o skrbnem pregledu /59

PRILOGA 3: Razširjen protokol za intervju/fokusne skupine /60

Osnovno poznavanje: /60

Vpliv na različna podjetja /60

Upravljanje CSDDD /60

Percepcija tveganj in priložnosti /60

Dolgoročni vpliv /61

/ Kazalo slik

- Slika 1: Krčenje gozdov v Boliviji, foto: Matjaž Krivic /15
- Slika 2: Celovit konceptualni model ESG /16
- Slika 3: Primerjava krožnih in linearnih tveganj /18
- Slika 4: Izzivi in priložnosti trajnostnega upravljanja vrednostnih verig podjetij /19
- Slika 5: Delo v kamnolomu v Gani /21
- Slika 6: Pravica na obisku, foto Polona Avanzo /30
- Slika 7: Koraki skrbnega pregleda glede trajnostnosti /34
- Slika 8: Krčenje gozdov v Boliviji, foto: Matjaž Krivic /36
- Slika 9: Razširjen nabavni process /40
- Slika 10: Vključevanje vidikov trajnostnosti v razširjen nabavni process /42
- Slika 11: Krčenje gozdov v Boliviji, foto: Matjaž Krivic /45

Po dvajsetih letih se je na področju trajnostnosti in družbene odgovornosti zgodila intenzivna evolucija. Vse od poskusov ustvarjanja enotne definicije in razumevanja družbene odgovornosti preko standarda za družbeno odgovornost ISO26000:2010, do številnih drugih standardov in zavez, ki so podjetjem tudi v Sloveniji pomagala pri poročanju o tem področju (zlasti GRI).

Od prostovoljnih zavez v preteklosti, se je z letom 2019 zgodila ekspanzija zavezujočih pravnih in mednarodnih dokumentov. Številne nove direktive na evropski ravni (NFRD, CSRD, SFDR, CSDDD ipd.) prehajajo tudi v slovenski pravni red (ZGD-1) in druge dokumente. Nastala je skupina 12ih Evropskih standardov za trajnostno poročanje (ESRS), ki velika podjetja z več kot 500 zaposlenimi zavezuje, da jih pričnejo uporabljati že za poročila za poslovno leto 2024. Skupina EFRAG je že pripravila osnutek standardov za majhna in srednje velika podjetja (MSP), ki bodo tudi tem pomagala lažje izpeljati trajnostno poročanje in se v svojih verigah vrednosti približevati velikim. Pripravlja še sektorske standarde, EU pripravlja socialni zeleni dogovor in seveda spet še druge zahteve. Novosti je torej veliko, spreminjajo se iz dneva v dan, ne le iz meseca v mesec, zato moramo biti nanje pripravljeni tudi mi.

To predstavlja velik stres za gospodarstvo, saj so bile vse navedene zahteve sprejete v smislu zagotavljanja izvedbe zelenega prehoda v praksi, začeni z gospodarstvom. In v tem duhu torej sedaj začinjamo z dejansko prenovo poslovnih modelov v bolj zelene, trajnostne. Pri tem pa ni ključna samo vloga podjetij, ampak tudi vseh drugih oblik organizacij, ki se bodo tem spremembam sčasoma morale prilagoditi. Hkrati pri IRDO-inštitutu za razvoj družbene odgovornosti, že 20 let ugotavljamo, da se ne spreminjajo samo poslovni modeli, ampak tudi posamezniki. Spreminja se namreč naše zavedanje o tem, kaj in kako počnemo, na koga vplivamo, kakšne negativne in pozitivne vplive imamo na družbo in okolje ter kakšne priložnosti in tveganja nam naš vzajemen odnos do okolja in družbe predstavlja. Torej se spreminjamo mi, s tem pa tudi naše življenje, tako doma, kot na delovnem mestu.

Naj ob tej priložnosti za vse opravljeno delo iskreno zahvalim Društvu Focus, ki v slovenskem prostoru že več desetletij pomembno kreira naše zavedanje o pomenu (zlasti) okoljske trajnostnosti in strokovno razvija to področje. Hkrati iskreno čestitam ustvarjalcem tega strokovnega dela z naslovom »S skrbnim pregledom do trajnostnosti«, saj pomeni velik doprinos v slovenskem prostoru k stroki trajnostnosti in družbene odgovornosti.

Navkljub številnim gradivom, ki so v slovenskem prostoru, pa tako odlično zbranih ključnih zahtev s področja skrbnega pregleda poslovanja še nismo zasledili. Bralce vabim, da si priročnik preberejo večkrat, saj bodo z njegovo pomočjo

spoznali pomembne pojme v tem turbulentnem obdobju preurejanja poslovnih modelov v bolj trajnostnostne. Našli boste zapise o vseh povezanih direktivah, pomembnih standardih, zahtevah skrbnega pregleda in koristih, ki jih nova pravila prinašajo tako posameznikom, kot podjetjem in državi. In seveda še mnogo več.

Torej, ta priročnik je nujno branje za vse. Jaz sem priročnik z veseljem prebrala, zato lahko njegovo strokovno vsebino samo pohvalim in jo zelo priporočam za uporabo v praksi tudi vam!

mag. Anita Hrast,
soustanoviteljica in direktorica IRDO–Inštituta za razvoj družbene odgovornosti

»Celoten nabor pravil in smernic bo podjetjem nalagal pravno odgovornost in bo kot rezultat prinesel enake konkurenčne pogoje ter poudaril pomen trajnostne naravnosti. Za potrošnike, tretje osebe, druge deležnike in vlagatelje pa bi znalo pomeniti povečanje transparentnosti.«

(Predstavniki enega od podjetij vključenega v analizi)

Publikacija, ki je pred vami, naslavlja odprta vprašanja, pomisleke, izzive, predvsem pa priložnosti, povezane s širšim področjem trajnosti. Področje trajnosti je potrebovalo okvir delovanja, ki sta ga Carter in Rogers (2008) poimenovala *triple bottom line* (»trojna spodnja meja«). Temeljno sporočilo tega okvira delovanja in metodološkega pristopa k trajnosti je, da je za slednjo potrebno upoštevanje okoljskih, družbenih in upravljaljskih (gospodarskih) vidikov delovanja (angl. *environmental, social, and governance* - ESG). Trajnostno delovanje je spodbujeno s številnimi notranjimi in zunanji dejavniki. Med slednjimi smo običajno najpomembnejši končni potrošniki izdelkov in storitev, prav tako pa regulativa, ki izhaja iz direktiv EU in nacionalne zakonodaje.

Prihajajoča direktiva o skrbnem pregledu v podjetjih glede trajnosti (angl. *Corporate Sustainability Due Diligence Directive* - CSDDD; v nadaljevanju »direktiva CSDDD«) od velikih podjetij zahteva, da opredelijo in obravnavajo svoje negativne vplive na človekove pravice in okolje v skladu s ključnimi mednarodnimi okviri, vključno z Smernicami OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu (UNGP) ter smernicami OECD za večnacionalna podjetja. V publikaciji se zato po uvodni predstavitvi področja trajnosti osredotočamo predvsem na obravnavo predvidene vsebine te direktive.

Predlog direktive CSDDD vključuje številne ambiciozne vsebinske vidike, saj zajema vplive v večjem delu vrednostnih verig, vključuje določbe o izvrševanju in civilni odgovornosti ter lahko pomembneje pozitivno vpliva na posameznike, posameznice ter širše poslovno in naravno okolje. Za bralce so pomembne določbe o korakih skrbnega pregleda, ki določajo obseg obveznosti skrbnega pregleda. Številne skupine deležnikov, vključno s predstavniki civilne družbe, državljani EU, podjetji in poslovnimi združenji, pozivajo k uvedbi obveznih pravil skrbnega pregleda. Kar 70 % podjetij, ki so se odzvala na javno posvetovanje Evropske komisije, je poslalo jasno sporočilo: EU mora ukrepati na področju dolžne skrbnosti v podjetjih glede trajnosti. Tudi v Sloveniji 83 % prebivalstva podpira zakonsko odgovornost podjetij za svoje vplive na podnebne spremembe.

Predlog direktive CSDDD je del širšega paketa zelenega dogovora EU, katerega cilj je nasloviti trenutne pomanjkljivosti pri zaščiti človekovih pravic in okolja v globalnih vrednostnih verigah evropskih podjetij in podjetij, ki poslujejo v EU. Povezan je s številnimi drugimi zakonodajnimi okviri, kot so Direktiva o poročanju v podjetjih glede trajnosti (CSRD) in uredba o taksonomiji, ki ureja kategorizacijo trajnostnih naložb. Direktiva CSDDD ustvarja metodološki okvir za sledenje in naslavljanje vplivov gospodarstva na ljudi in okolje ter zastavlja pravni okvir za nadzor izvajanja. S tem naj bi tvorila ključni del nujnega prehoda na bolj trajnostno gospodarstvo v vseh vidikih ESG.

Ker se zavedamo, da imajo podjetja ključno vlogo pri ustvarjanju trajnostnega in pravičnega gospodarstva in družbe, a je napredek v smeri trajnostnega poslovanja (pre)počasen in neenakomeren, v tretjem delu publikacije naslavljam področje krožne nabave. Nabavne službe imajo zaradi vse večje zapletenosti in

globalne nravi vrednostnih verig težave pri pridobivanju zanesljivih informacij o poslovanju dobaviteljev in vzpostavljanju trajnostnega zagotavljanja virov (npr. surovin). Uvajanje dobrih praks dodatno upočasnjujeta razdrobljenost nacionalnih predpisov o obveznostih skrbnega pregleda v podjetjih, povezanih s trajnostnostjo, ter pomanjkljivo poznavanje smernic, kot so ISO 20400. Zato pričujoča publikacija odgovornim pomaga bolje razumeti te smernice v korakih nabavnega procesa. Predstavljamo tudi izsledke naše raziskave, ki prikazujejo nekaj že obstoječih praks implementacije trajnostnih aktivnosti, skozi celotno publikacijo pa poudarjamo pomembnost nastajajočega enotnega evropskega zakonodajnega okvira.

Upamo, da bo publikacijo uporabno orodje pri razvoju in izvajanju trajnostnega poslovanja.

»zunANJI pritiski, kot je zakonodaja, igrajo ključno vlogo. Brez teh pritiskov bi bili naši napori v veliki meri prostovoljni«.

(Predstavniki enega od podjetij vključenega v analizi)

1 Uvod v trajnostnost:

odgovornost podjetij za vplive v globalnih vrednostnih verigah in razvoj procesa skrbnega pregleda

V zgodnjih 70. letih 20. stoletja so Združeni narodi (ZN) pričeli z ugotavljanjem vpliva večnacionalnih podjetij na razvoj in mednarodne odnose. V 90. letih so že začeli prepoznavati slabe razmere v globalnih oskrbovalnih verigah. Z namenom zagotavljanja spoštovanja človekovih pravic s strani gospodarskih subjektov so leta 2003 predstavili *Pravila ZN o odgovornosti čeznacionalnih družb in drugih podjetij v zvezi s človekovimi pravicami*. V primeru sprejetja bi bila Pravila pravno zavezujoča, ravno to pa je vodilo v njihov propad.

Leta 2005 je John Ruggie, profesor na Harvardski univerzi in nekdanji posebni odposlanec Generalnega sekretarja Združenih narodov za človekove pravice ter nadnacionalne korporacije in druga poslovna podjetja, dobil mandat za vzpostavitev globalnih standardov za podjetja na področju človekovih pravic. Njegov cilj je bil premostiti vrzel med gospodarstvom in človekovimi pravicami, ki so jo povzročile globalne vrednostne verige. Ruggie je želel zagotoviti, da bi podjetja prevzela odgovornost za svoje vplive na človekove pravice v vseh fazah svojih dejavnosti. S sprejetjem resolucije leta 2011 se je njegov mandat tudi uradno končal. [Smernice Združenih narodov za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu \(UNGP\)](#)¹ predstavljajo ključen mejnik v razvoju koncepta družbene odgovornosti podjetij in so postala globalni *standard* na področju podjetništva in človekovih pravic.

Ključne premise in vodila, ki so oblikovala UNGP, temeljijo na treh stebrih:

- / primarni obveznosti držav, da spoštujejo, varujejo in uresničujejo človekove pravice v poslovnem svetu;
- / obveznosti gospodarskih družb, da spoštujejo človekove pravice;
- / pravici posameznikov do učinkovitega sodnega oziroma izvensodnega varstva.

[Smernice OECD za večnacionalne družbe](#)² ki urejajo družbeno odgovornost gospodarskih subjektov in vsebujejo priporočila za odgovorno poslovno vedenje, so zaradi UNGP postale bolj celovite in usmerjene k spoštovanju človekovih pravic.

¹ Ruggie, J., & Des Nations, P. (2011). Guiding principles on business and human rights: Implementing the UN "Protect, Respect and Remedy" Framework. *Report of the Special Representative of the Secretary General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises*. Dostopna na: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf

² OECD (2023). OECD Guidelines for Multinational Enterprises. Dostopna na: <https://mneguidelines.oecd.org/targeted-update-of-the-oecd-guidelines-for-multinational-enterprises.htm>

Natančneje, smernice OECD sedaj bolj poudarjajo potrebo po preprečevanju negativnih vplivov na človekove pravice v poslovnih dejavnostih. Z novo revizijo OECD smernic iz junija 2023 pa podrobneje naslavljajo tudi vplive podjetij na okolje in podnebne spremembe. Združeni narodi so sprejeli še pobudo glede družbene odgovornosti *Global Compact*,³ ki se osredotoča na razvoj in širjenje družbene odgovornosti na področjih človekovih pravic, delovnopравnih standardov, okolja in nezakonitega delovanja.

Po uvedbi UNGP so mnoge države, vključno s Slovenijo,⁴ razvile nacionalne akcijske načrte (NAN), ki podrobneje določajo korake, ki jih morajo sprejeti države in podjetja za spoštovanje človekovih pravic. Ti načrti, zasnovani za izpolnjevanje dolžnosti držav v okviru prvega stebra UNGP, naj bi vključevali smernice za poslovne subjekte glede preprečevanja in odpravljanja kršitev človekovih pravic in negativnih vplivov na okolje v njihovih dejavnostih. *Slovenski NAN* te smernice vključuje le kot prilogo. Podjetja lahko prostovoljno podpišejo zavezo k izvajanju skrbnega pregleda, in dve zaporedni analizi poročanja podjetij, opravljene v letih 2022 in 2023, kažeta, da je izvajanje skrbnega pregleda omejeno.^{5, 6} *Nacionalne kontaktne točke*,⁷ ki so jih države ustanovile v skladu s smernicami OECD, so postale ključni povezovalni element med podjetji, državami in civilno družbo ter nudijo podporo podjetjem pri izvajanju smernic v skladu z zahtevami UNGP. Ponujajo svetovanje s konkretnimi študijami primerov, izmenjavo informacij in pomoč pri reševanju sporov v zvezi s človekovimi pravicami.

Zaradi UNGP so številne evropske države okrepile svojo zakonodajo na področju človekovih pravic in okolja. Francija in Nemčija sta tako sprejeli zakon o dolžnostih skrbnega pregleda, v skladu s katerim morajo podjetja preučiti in preprečiti negativne vplive na človekove pravice v svoji dobavni verigi ter popraviti nastalo škodo. Podoben zakon, z večjim poudarkom na poročanju, je sprejela tudi Norveška, ki uvaja zakon o skrbnem pregledu v vrednostni verigi. Ta od podjetij zahteva večjo transparentnost pri naslavljanju dejanskih in potencialnih tveganj za človekove pravice in okolje. Na Nizozemskem pa zakon nalaga podjetjem, da ocenijo in preprečijo primere otroškega dela v svojih vrednostnih verigah. V nacionalnih parlamentih na Nizozemskem, v Belgiji in v Avstriji so že podani predlogi zakonov o obveznem skrbnem pregledu.⁸ Švica je sprejela zakonske spremembe, ki zahtevajo obvezno poročanje o človekovih pravicah za določene sektorje. Smernice UNGP in OECD so služile kot temeljna načela za oblikovanje teh zakonodajnih sprememb, kar je okrepilo njihovo uveljavljanje v praksi in postavilo jasne standarde za odgovorno poslovanje.

³ United Nations Global Compact, The Ten Principles of the UN Global Compact. Dostopna na: <https://unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles>

⁴ Ministrstvo za zunanje in evropske zadeve (2018) Nacionalni akcijski načrt Republike Slovenije za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu. Dostopne na: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Business/NationalPlans/Slovenia_EN.pdf

⁵ Lunder, E., Glavič, L. (2023). Analiza poročanja slovenskih podjetij o skrbnem pregledu na področju človekovih pravic. Dostopna na: <https://focus.us9.list-manage.com/track/click?u=772277805c7b261b0808d8629&id=c7c844f9c1&e=fececd3d0>

⁶ Glavič, L., Lunder, E. (2023). Analiza poročanja slovenskih podjetij o skrbnem pregledu na področju človekovih pravic. Dostopna na: <https://focus.si/publikacija/analiza-porocanja-slovenskih-podjetij-o-skrbnem-pregledu-na-podrocju-clovekovih-pravic/>

⁷ OECD Nacionalna kontaktna točka Slovenija. Dostopna na: <https://www.gov.si teme/slovenska-nacionalna-tocka-oecd/>

⁸ European Coalition for Corporate Justice (2022). Corporate due diligence laws and legislative proposals in Europe. Dostopna na: <https://corporatejustice.org/wp-content/uploads/2022/03/Corporate-due-diligence-laws-and-legislative-proposals-in-Europe-March-2022.pdf>

Slika 1: Krčenje gozdov v Boliviji, foto: Matjaž Krivic

/ Na poti k trajnosti

V današnjem hitro razvijajočem se svetu je koncept trajnostnega razvoja v različnih panogah in sektorjih pridobil na pomenu. Trajnostno upravljanje in trajnostne vrednostne verige so postali ključni za reševanje izzivov, ki jih povzročajo degradacija okolja, socialna neenakost in gospodarska nestabilnost. Podjetja v vrednostnih verigah, vladni organi, nevladne in druge organizacije ter potrošniki imajo pomembne vloge pri oblikovanju bolj trajnostnega okolja v okviru prizadevanj za ustvarjanje boljšega okolja (tudi) za naslednje generacije. Za upravljanje trajnostnega razvoja in okolja je potreben celostni pristop. **Za strateški in celovit pristop pa je treba v procese odločanja v organizacijah vključevati okoljske, družbene in gospodarske (upravljavske) vidike.** Cilj takšnega pristopa je uravnovežiti kratkoročne cilje z dolgoročno trajnostnostjo in zagotoviti zadovoljevanje sedanjih potreb brez kršenja človekovih pravic in okoljskih standardov ter ne da bi bila ogrožena zmožnost prihodnjih generacij, da zadovoljijo svoje potrebe. Temeljni postulat dolgoročne trajnosti pa je iskanje ravnotežja in upoštevanje vseh treh »stebrov«, tj. okoljskega, družbenega in upravljavskega (ekonomskega).

Okoljski vidiki trajnosti

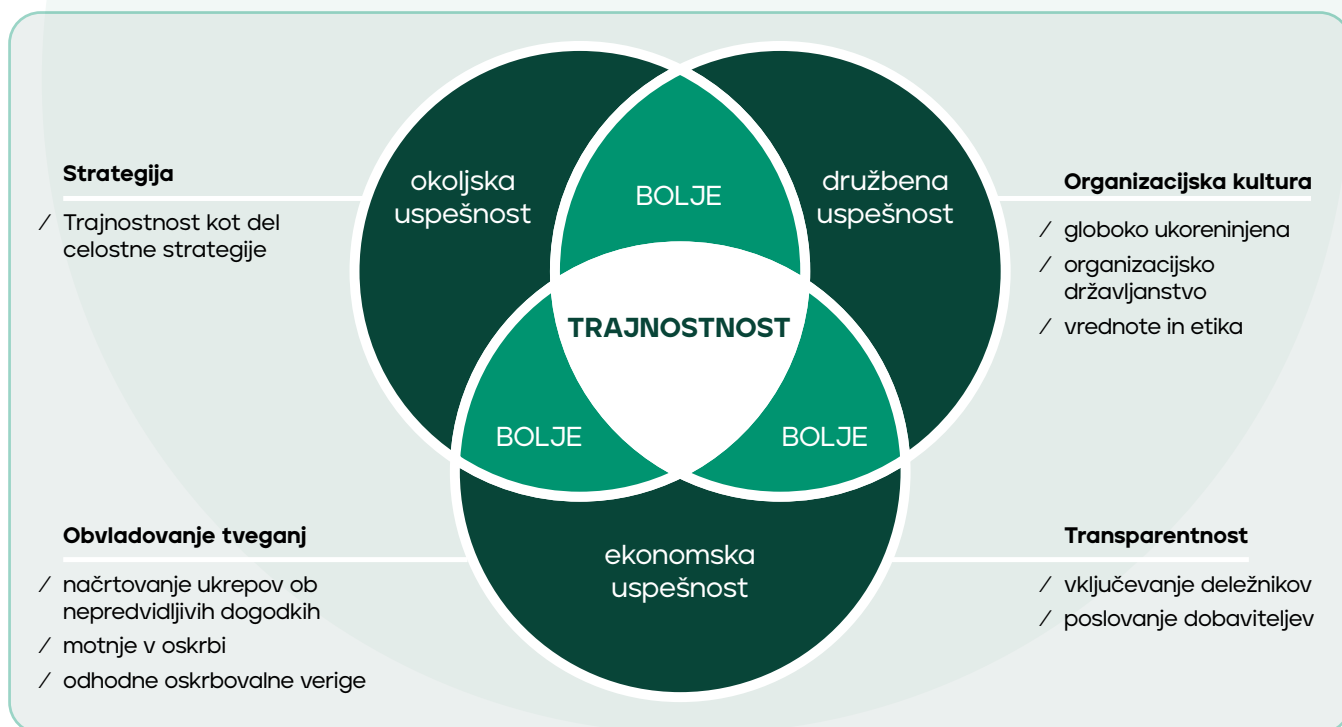
Okoljski vidiki trajnosti se osredotočajo na zmanjševanje okoljskega odtisa organizacije. Vključujejo sprejemanje okolju prijaznih praks, kot so varčevanje z energijo, zmanjševanje količine odpadkov, preprečevanje onesnaževanja voda, ozračja in lokalnega okolja ter prehod na obnovljive vire energije tako v obratih kot tudi v vrednostnih verigah podjetij. Z izvajanjem trajnostnih praks lahko podjetja zmanjšajo negativne vplive na okolje, zmanjšajo izčrpavanje virov in prispevajo k blaženju podnebnih sprememb.

Družbeni vidiki trajnostnosti

Družbeni vidik trajnostnega razvoja pri podjetjih se nanaša na vpliv, ki ga ima podjetje na družbo in skupnost, v kateri deluje. Trajnostni razvoj v družbenem kontekstu poudarja odgovornost podjetij do svojih zaposlenih, skupnosti, strank in širše družbe, predvsem pa spoštovanje človekovih pravic na vseh ravneh in v celotnih vrednostnih verigah. To vključuje spodbujanje poštenih delovnih praks, spoštovanje in varovanje človekovih pravic, vključno z delavskimi pravicami, ter vlaganje v zdravje in dobro počutje zaposlenih. Uveljavljanje družbene trajnostnosti pripomore k večji odpornosti organizacije, povečuje zadovoljstvo zaposlenih in prispeva k splošnemu družbeno-gospodarskemu razvoju skupnosti (gl. Sliko 1 za tri perspektive trajnosti/ESG (angl. Environment, Society, Governance)).

Gospodarski vidiki trajnostnosti

Gospodarski vidik trajnostnega razvoja pri podjetjih poudarja, kako lahko podjetja dosežejo ekonomske cilje na način, ki ne ogroža dolgoročne stabilnosti, upošteva omejene naravne vire in spodbuja trajnostni razvoj na vseh ravneh poslovanja. Gospodarska trajnostnost poudarja odgovorne finančne in upravljalvske prakse, ki zagotavljajo dolgoročno dobičkonosnost ob upoštevanju širše družbene blaginje in okoljskih omejitev. To vključuje ocenjevanje gospodarskih učinkov poslovnih odločitev, spodbujanje odgovorne potrošnje in proizvodnje ter podpiranje lokalnih gospodarstev. Z vključevanjem ekonomske trajnostnosti lahko organizacije povečajo svojo konkurenčnost, ustvarijo stabilne tokove prihodkov ter pozitivno prispevajo k razvoju lokalnega in globalnega gospodarstva in družbe.

Slika 2: Celovit konceptualni model ESG⁹

⁹ Carter, C. R., & Rogers, D. S. (2008). A framework of sustainable supply chain management: moving toward new theory. *International journal of physical distribution & logistics management*, 38(5), 360–387.

V procesu oblikovanja in razvoja novih projektov, organizacij, poslovnih modelov in strategij je pomembno, da so okoljski, družbeni in gospodarski vidiki upoštevani že od samih začetkov idejne faze, in ne šele po sprejetju ključnih odločitev. Ta pristop spodbuja snovno racionalnost in omogoča zmanjševanje stroškov s povečanjem učinkovitosti, kot so energetske ukrepi. Poleg tega prispeva npr. tudi k zmanjšanju količine odpadkov na vseh ravneh in spodbuja pametno načrtovanje. Z vključitvijo teh načel v zgodnji fazi načrtovanja se lahko izognemo prekomerni proizvodnji in porabi, kar vodi do bolj trajnostno naravnanih poslovnih praks. Takšen celostni pristop izboljša okoljsko in družbeno odgovornost organizacij, poleg tega pa tudi spodbuja dolgoročno gospodarsko uspešnost, saj se organizacije bolje prilagajajo spreminjajočim se tržnim zahtevam in pričakovanjem, obenem pa zmanjšujejo svoj vpliv na okolje.

Trajnostne vrednostne verige

Trajnostne vrednostne verige pomenijo skupna prizadevanja vseh deležnikov, med drugim dobaviteljev, proizvajalcev, distributerjev in trgovcev na drobno, za povečanje pozitivnih okoljskih in družbenih vplivov ter hkrati gospodarske učinkovitosti. V primeru podjetja, ki razvija trajnostno strategijo, to vključuje prevzemanje odgovornosti za svoje vplive na okolje in imetnike pravic. Poudarek je na oblikovanju pregledne in odgovorne vrednostne verige, ki upošteva etične prakse, zmanjšuje količino odpadkov z nadomeščanjem s sekundarnimi surovinami in ponovno uporabo, si prizadeva za zmanjšanje izpustov in degradacije prsti in okolja ter podpira lokalne skupnosti.

Eden od temeljev trajnostnih vrednostnih verig je preglednost (npr. dobaviteljev, delovnih praks, poslovnih procesov in strategij, ki naj bi vključevale trajnostna načela). Preglednost vključuje razkritje informacij o celotni vrednostni verigi, od pridobivanja surovin do distribucije in uporabe končnega izdelka. S preglednostjo lahko podjetja prepoznajo morebitna tveganja, ocenijo svoj okoljski in družbeni vpliv ter izboljšajo splošno učinkovitost vrednostne verige. Odgovorna nabava in pridobivanje virov vključujeta izbiro dobaviteljev, ki spoštujejo trajnostne standarde, etične prakse ter skladnost s predpisi in mednarodnimi standardi.

Z zagotavljanjem lastnih odgovornih praks in sodelovanjem z odgovornimi dobavitelji lahko podjetja zagotovijo, da so materiali, uporabljeni v njihovih izdelkih, okolju prijazni, da imajo najnižji možni ogljični odtis in da ne vključujejo izkoriščevalskih delovnih praks.

Prav tako je sprejemanje načel krožnega gospodarstva temeljni vidik trajnostnih vrednostnih verig (gl. Slika 2: Primerjava krožnih in linearnih tveganj). Namesto linearnega modela po načelu »uporabi, naredi, zavrzi«¹ krožno gospodarstvo poudarja recikliranje, ponovno uporabo in obnovo materialov za zmanjšanje količine odpadkov in ohranjanje primarnih virov. Takšen pristop zmanjšuje vpliv vrednostnih verig na okolje, hkrati pa spodbuja inovacije in učinkovito rabo virov. Nenazadnje pa trajnostne vrednostne verige dajejo prednost družbenemu vplivu in vključevanju skupnosti.

Podjetja naj si dejavno prizadevajo za preprečitev slabšanja življenjskih pogojev nekaterih in za izboljšanje življenjskih pogojev drugih delavcev in lokalnih skupnosti v svoji verigi, tako da prilagodijo svoje prakse, poleg tega pa lahko tudi vlagajo v projekte razvoja skupnosti in prispevajo k lokalnemu gospodarstvu. To prispeva k tesnejšim odnosom med podjetji in ostalimi deležniki za trajnostni razvoj.

Krožna tveganja za podjetja

- / Potrebna sprememba miselnosti v podjetju za to, da bi izdelke v uporabi prepoznali kot module (gradnike) ali materiale.
- / Potrebna začetna investicija lahko kratkoročno povzroči tveganje znižanja pokritij (marže).
- / Tveganje izgube ravnotežja med kratkoročnimi maržami in dolgoročno stabilnostjo poslovanja.
- / Tveganje tržnega povpraševanja za izdelki: uporabniki in podjetja so navajeni na konvencionalne izdelke.
- / Odvisnost od sodelovanja vzdolž nabavne verige.
- / Nepoznana preostala vrednost izdelkov zaradi preplitkega trga krožnih podjetij z modeli COM (upcycle, re-use, recycle, refurbish)
- / Tveganje učinka »lock-in« v nabavni verigi.

Linearna tveganja za podjetja

- / Odvisnost od primarnih virov – tveganje motenj in disrupcije v nabavni verigi.
- / Izpostavljenost nihanja cen primarnih virov.
- / Tveganje zaostrovanja okoljske zakonodaje.
- / Rast prebivalstva in povečanje finančnega premoženja.
- / Posledice podnebnih sprememb.
- / Povpraševanje za trajnostnimi, okolju prijaznimi izdelki.
- / Tveganje, da poslovna dejavnost postane odvečna zaradi navezanosti na linearni poslovni model (neuporabna sredstva).

Slika 3: Primerjava krožnih in linearnih tveganj¹⁰

¹⁰ Konferenca 2022. Dogodek ZNS v Portorožu.

2 Pregled stanja in trendov za podjetja v vrednostnih verigah

Globalne vrednostne verige in poslovni ekosistemi se v zadnjih letih intenzivno spreminjajo v luči načel ESG, kar podjetjem prinaša priložnosti in izzive. V tem poglavju na kratko obravnavamo nekatere najpomembnejše izzive, s katerimi se danes soočajo podjetja, s poudarkom na trajnostnosti, delovnih pogojih, skrbnem pregledu, preglednosti verig in potencialnih zapletih, ki se pojavljajo v dinamičnem okolju vrednostnih verig.

Ti izzivi, ki zagotavljajo nujne spremembe pri pristopu do odgovornosti podjetij za svoje vplive, lahko močno vplivajo na poslovanje, dobroimetje in finančno-poslovne rezultate podjetij, zato so ključna vprašanja, ki jih je treba obravnavati pri pripravi za dolgoročni uspeh, povezana prav z izzivi v prihodnjih letih (gl. Sliko 3).

Slika 4: Izzivi in priložnosti trajnostnega upravljanja vrednostnih verig podjetij¹¹

¹¹ DHL Global Radar, 2016; Öztuna, B. (2021). Logistics 4.0 and Technologic Applications. V İyigün, I. in Görçün, Ö. F., ur., *Logistics 4.0 and Future of Supply Chains* (str. 9–27). Singapore: Springer Nature Singapore.

Pri tem izpostavljamo naslednje izzive na področju trajnostnega razvoja:

a. Ogljični odtis

Za reševanje izziva zmanjšanja ogljičnega odtisa lahko organizacije uvedejo bolj zelene oz. okolju prijazne logistične procese, kot so primarno zmanjšanje porabe energije ter zmanjšanje poti in uporaba električnih ali hibridnih vozil v transportu, optimizacija poti za zmanjšanje emisij ter preučitev možnosti uporabe alternativnih goriv. Poleg tega lahko podjetja za zmanjšanje ogljičnega odtisa (=oz. ekvivalenta CO₂) svojih dejavnosti vlagajo v obnovljive vire energije, zmanjšanje rabe energije (primarni ukrep!) ter energetsko učinkovite tehnologije.

b. Ravnanje z odpadki

Podjetja morajo dati prednost pobudam za zmanjšanje količine, ponovno uporabo (t. i. sekundarne surovine) in recikliranje ter primerno odlaganje odpadkov. Z zmanjšanjem proizvedene embalaže, predvsem iz primarnih virov, ter z uporabo trajnostnih embalažnih materialov in oblikovanjem izdelkov z upoštevanjem načel krožnega gospodarstva lahko zmanjšajo količino proizvedenih odpadkov.¹² K učinkovitemu ravnanju z odpadki lahko prispeva tudi sodelovanje z dobavitelji pri razvoju zaprtokrožnih vrednostnih verig (t. i. *design for ESG*, ki predstavlja pristop k zasnovi izdelka ali storitve na način, da zmanjšuje potencialne negativne vplive na okolje in družbo ter gospodarske kazalnike).

c. Odgovorno pridobivanje virov

Podjetja lahko za zagotavljanje odgovorne nabave izvajajo postopke revizije in preverjanja dobaviteljev. Sodelovanje v partnerstvih z dobavitelji, ki so zavezani etičnim praksam, kot so poštene plače, varni delovni pogoji ter preprečevanje škodljivih vplivov na okolje (kot je na primer izogibanje krčenju gozdov), krepi trajnostnost vrednostne verige. S pobudami za preglednost, kot je objava seznamov dobaviteljev, lahko povečajo odgovornost in okrepijo zaupanje potrošnikov.

d. Upravljanje z vodo

Pomanjkanje vode je vse večji izziv za pridelovalce, predelovalce in druge deležnike v vrednostnih verigah. Implementacija in skrbno izvajanje strategij za upravljanje z vodo, kot so proizvodni procesi z učinkovito rabo vode in recikliranje vode, lahko pomagata zmanjšati vodni odtis.

e. Delovni standardi

Organizacije lahko izzive na področju ustreznih delovnih razmer rešujejo z rednimi pregledi pri dobaviteljih in sodelovanji s partnerji svojih dobaviteljev in proizvajalcev ter z rednim posvetovanjem s samimi delavci in delavkami. Pri vzpostavljanju najboljših praks in standardov za delovne pogoje lahko pomaga sodelovanje s sindikati, panožnimi združenji (v Sloveniji npr. GZS, ZNS, TZS) in nevladnimi organizacijami (npr. Delavska svetovalnica). Podjetja bi morala za zagotavljanje skladnosti z delovnopravnimi zakoni in predpisi spodbujati tudi programe usposabljanja odgovornih upravljalcev in delavcev.

¹² Gl. tudi <https://eur-lex.europa.eu/SL/legal-content/summary/eu-waste-management-law.html>.

f. Preglednost vrednostne verige

Revija *Forbes* kot enega največjih in trajnih izzivov v vrednostnih verigah vidi pomanjkanje preglednosti vzdolž celotnih verig (angl. *end-to-end visibility*; glej Sliko 3).¹³ Izzivi preglednosti oz. vidljivosti od začetka do konca zajemajo področja tehnologije, sodelovanja med deležniki in podpore vrhnjega managementa.

Za doseganje preglednosti lahko organizacije uporabijo tehnološke rešitve, kot je veriženje blokov, ki zagotavlja nespremenljiv in pregleden zapis dejavnosti v vrednostni verigi. Uporaba primernih storitev preverjanja tretjih oseb lahko pomaga potrditi skladnost dobaviteljev z delovnimi standardi, vendar je ob tem treba še dovolj rigorozno deskriptivno (kvalitativno) analiziranje, ocenjevanje in izboljševanje potrjevanja skladnosti.

g. Opolnomočenje delavcev in drugih deležnikov s pravicami (npr. lokalna skupnost)

Podjetja bi morala spodbujati kulturo opolnomočenja delavcev z ustvarjanjem okolja, v katerem se zaposleni počutijo varne pri izražanju svojih skrbi brez strahu pred povračilnimi ukrepi. Z rednim, vključujočim in varnim posvetovanjem ter izvajanjem mehanizmov za pritožbe in zaščito prijaviteljev lahko dodatno spodbudijo sodelovanje delavcev.

Slika 5: Delo v kamnolomu v Gani

¹³ Pagano, A. (2023, Januar 17) The Biggest Trends In Supply Chain in 2023, According To Top VCs. *Forbes*. Dostopna na: <https://www.forbes.com/sites/aubriepagano/2023/01/17/the-biggest-trends-in-supply-chain-in-2023-according-to-top-vc>

h. Integracija podatkov

Izziv integracije podatkov se nanaša na težave in ovire, ki se pojavijo pri združevanju podatkov iz različnih virov v enotno, konsistentno in uporabno bazo podatkov ali sistem. Za reševanje izzivov integracije podatkov morajo organizacije vlagati v napredne sisteme za upravljanje vrednostne verige, ki lahko nemoteno integrirajo podatke iz različnih virov. Uporaba rešitev v oblaku omogoča dostop do informacij v realnem času, kar omogoča boljše odločanje.

i. Izmenjava informacij

Uvedba standardizirane komunikacijske platforme vzdolž celotne vrednostne verige omogoča učinkovito izmenjavo informacij. Spodbujanje odprte, varne in pregledne komunikacije med deležniki pomaga zgodaj prepoznati morebitne motnje ali negativne vplive ter omogoča njihovo hitro odpravljanje. Pri tem je pomembno, da je komunikacija primerna z vidika različnih skupin – v primerih imetnikov pravic je npr. treba zagotoviti njihovo varnost. Natančneje, v nekaterih primerih lahko to pomeni, da mora biti komunikacija ustrezno anonimizirana. Dodajmo še, da je za naslavljanje relevantnih izzivov ter informirano in argumentirano določanje prednostnih nalog pomembno redno posvetovanje z različnimi deležniki in predvsem imetniki pravic.

j. Upravljanje tveganj

Vzpostavitev zanesljivih strategij za obvladovanje tveganj vključuje prepoznavanje morebitnih tveganj ter pripravo načrtov za preprečevanje potencialnih negativnih vplivov in za naslavljanje in odpravljanje obstoječih vplivov. Medtem ko za vodilna podjetja (angl. *focal company*) to na primer vključuje diverzifikacijo dobaviteljev za zmanjšanje odvisnosti od enega samega vira, vzdrževanje varnostnih zalog in spremljanje geopolitičnih dogodkov, ki lahko vplivajo na dobavno verigo, lahko za ostale deležnike upravljanje tveganj predstavlja širši spekter. Podjetja bi morala svoje poslovanje usmeriti v zmanjšanje in preprečevanje škode, ki bi lahko vplivala na njih same, njihove dobavitelje, kupce, tretje osebe in ostale deležnike. To vključuje odgovorno ravnanje v celotni vrednostni verigi, kar pomeni, da bi se morala izogibati prelaganju bremen, kot so nepotrebni prenosi zalog, ki bi lahko negativno vplivali na deležnike z manjšo močjo v distribucijski mreži, povzročali dodatne delovne stroške in izgubo časa zaradi priprave dokumentacije in poročil. Namesto tega bi morala biti podjetja osredotočena na preprečevanje prenosa proizvodnih in poslovnih procesov, ki imajo večje negativne vplive na okolje, zgolj z namenom izogibanja tveganjem, ki bi lahko škodovala ugledu in delovanju vodilnih podjetij.

Slovenija je kot razmeroma majhna država z omejenimi naravnimi viri v veliki meri odvisna od uvoza za zadovoljevanje svojih potreb po surovinah za različne industrije. Surovine imajo ključno vlogo pri podpiranju gospodarskih dejavnosti in industrijskega razvoja. Vendar pa uvoz surovin prinaša okoljske, družbene in upravljalvske (ESG) izzive, ki jih morajo podjetja nasloviti, da bi zagotovila odgovorne in trajnostne prakse pridobivanja surovin.

Nekatere od pomembnih surovin, ki jih Slovenija uvaža, so surova nafta in naftni derivati, železo in jeklo za potrebe gradbenega in proizvodnega sektorja, prehranske surovine, nenazadnje tudi plastika in gumirani materiali. Te surovine so ključnega pomena za različne industrijske panoge, vključno s proizvodnjo embalaže, avtomobilsko industrijo in proizvodnjo potrošniškega blaga.

Surova nafta in naftni derivati so še vedno pomembni za energetski sektor, vendar njihovo pridobivanje pogosto vodi v onesnaževanje okolja in kršitve človekovih pravic na območjih, kjer so nahajališča, in ima velik vpliv na podnebne spremembe. Železo in jeklo, ki sta temelj gradbenega in proizvodnega sektorja, pogosto izvirata iz rudnikov, kjer so delovni pogoji nevarni in kjer je pogosto izkoriščanje delavcev. Nenazadnje, plastika in gumirani materiali, ki so ključni v industriji embalaže, avtomobilizmu in proizvodnji potrošniškega blaga, vsebujejo nafto in imajo hkrati dolgoročne vplive na okolje, vključno s onesnaževanjem morij in uničevanjem naravnih habitatov. Omeniti velja še baker in izdelke iz bakra, ki so bistvene surovine za električno in elektronsko industrijo, ter kemikalije in kemične izdelke za uporabo v industrijskih procesih, kmetijstvu in farmacevtski proizvodnji.

Podjetja v Sloveniji lahko tveganja pri oskrbi s ključnimi surovinami zmanjšujejo tako, da v svoje prakse pridobivanja surovin vključujejo vidike ESG in da izvajajo skrbni pregled na področju trajnostnosti. Ključni ukrepi za zagotavljanje trajnostnosti, družbene odgovornosti in dobrega upravljanja pri uvozu surovin so spodbujanje odgovornega pridobivanja surovin in vključevanje v pregledne vrednostne verige, predvsem pa izvajanje temeljitega skrbnega pregleda.

S skrbnim pregledom vrednostne verige želimo podjetja opozoriti na potrebo po celovitem postopku preverjanja in analiz za zmanjšanje tveganj dobaviteljev, ki skrbijo za oskrbo s ključnimi surovinami. Celovit pristop ne vključuje le finančnih in pravnih pregledov, ampak tudi oceno vpliva na okolje, družbo in upravljanje (ESG) vzdolž celotne vrednostne verige.

Cilj celovitega pristopa je spodbuditi odgovorno pridobivanje surovin, predelavo, oblikovanje izdelkov in odlaganje ter zagotoviti transparentnost v celotni vrednostni verigi. V procesu skrbnega pregleda vsi deležniki pridobijo boljše razumevanje svoje vrednostne verige, identificirajo morebitna tveganja in se proaktivno vključujejo v prakse, ki zagotavljajo trajnostnost, družbeno odgovornost in ustrezno upravljanje.

3 Vpogled v stališča in izzive podjetij: rezultati raziskave

V času, ko Evropska unija pripravlja politični dogovor o direktivi o skrbnem pregledu v podjetjih glede trajnostnosti (CSDDD), se podjetja na različne načine pripravljajo na izvajanje bodočih obveznosti. Cilj direktive je spodbujanje trajnostnega in odgovornega vedenja podjetij na globalni ravni, zato nas je v nadaljnji raziskavi s fokusno skupino in polstrukturiranimi intervjuji zanimalo, kako širše področje, ki ga naslavlja direktiva, vidijo podjetja – natančneje, kakšni izzivi in priložnosti jih čakajo ter kakšno je trenutno stanje na širšem področju trajnostnosti v podjetjih in njihovih vrednostnih verigah.

V okviru priprav na uveljavitev direktive smo izvedli raziskavo stališč in izzivov, s katerimi se soočajo podjetja v luči nove direktive, katere namen je spodbujati skrbni pregled vzdolž vrednostnih verig za podpiranje trajnostnega in odgovornega poslovanja na globalni ravni. V ta namen smo organizirali fokusno skupino, kjer smo v strukturiranem dialogu obravnavali ključne tematike, povezane z bodočimi obveznostmi podjetij. Razprava je potekala v smeri spoznavanja praktičnih priprav podjetij na zahteve direktive ter izmenjave mnenj o možnih pristopih k njeni implementaciji. Nadaljnje poglobljeno razumevanje smo pridobili s serijo sedmih polstrukturiranih intervjujev. Protokol intervjujev je pripravil soavtor pričujočega priročnika, docent za področje trajnostnih oskrbovalnih verig z logistiko in nabavo, in je na voljo v prilogi.

V nadaljevanju predstavljamo sintezo rezultatov, razdeljeno po specifičnih izzivih, ki smo jih identificirali v raziskavi. Slednje smo dodatno predstavili z izjavami udeležencev fokusne skupine in intervjuvancev, kar omogoča celovit vpogled v dejansko stanje in pričakovanja glede odzivov deležnikov na predvidene spremembe. Naš cilj je predstaviti objektivno sliko trenutnih priprav in predvideti ključne točke, ki bodo v pomoč podjetjem pri usklajevanju s prihajajočo direktivo in zakonodajo.

Da bi bolje razumeli pripravo na izzive ter priložnosti, ki jih prinaša direktiva CSDDD, smo razvili in implementirali protokol za intervjuje in fokusno skupino o CSDDD za pričujoči priročnik. Ta protokol za zbiranje in analizo podatkov, ki so del priročnika, je osrednji del našega pristopa k raziskavi. Namen tega pristopa je bil pridobiti poglobljeno razumevanje dinamike med podjetji in »zahtevami« direktive CSDDD, nenazadnje pa tudi vpliv direktive na strategije in delovanje podjetij. V nadaljevanju predstavljamo podpodročja, ki smo jih obravnavali v okviru protokola.

1. **Osnovno poznavanje direktive CSDDD** in njen potencialni vpliv na poslovanje podjetij sta bila prva točka naša analize. Zanimalo nas je, kako podjetja dojemajo direktivo CSDDD in kakšne vplive direktive na njihovo delovanje pričakujejo. Posebno pozornost smo namenili razumevanju koncepta *skrbni pregled v podjetjih glede trajnostnosti* (angl. *human rights and environmental due diligence*) in načinu vključevanja tega koncepta v obstoječe obveznosti in prakse, ki so povezane

s trajnostnim poslovanjem in cilji ESG. Preučevali smo tudi, kako podjetja dojemajo direktivo CSDDD v kontekstu globalnih trendov in standardov v poslovnem svetu.

- Vpliv CSDDD na različna podjetja**, zlasti na manjša in srednje velika podjetja, je bil naslednji ključni vidik naše analize. Raziskali smo, s katerimi specifičnimi izzivi in priložnostmi se srečujejo ta podjetja ter kako se pripravljajo na izpolnjevanje zahtev direktive CSDDD. Ocenjevali smo, kako direktiva vpliva na njihove odnose z dobavitelji in drugimi deležniki, ter preučevali, kako se te interakcije spreminjajo v luči novih regulatornih zahtev. Analizirali smo tudi, kako se podjetja prilagajajo in spreminjajo svoje poslovne modele in strategije, da bi ustrezala novim zahtevam.
- Implementacija direktive CSDDD in strategije**, ki jih podjetja razvijajo za upravljanje teh zahtev, so predstavljali tretje področje naše raziskave. Poglobili smo se v različne pristope, ki jih podjetja uporabljajo za učinkovito upravljanje zahtev direktive CSDDD, vključno s prilagajanjem poslovnih procesov, uporabo orodij in podpore ter identifikacijo potrebnih virov in strokovnega znanja. Raziskali smo, kako podjetja načrtujejo, spremljajo in poročajo o svojem napredku pri izpolnjevanju zahtev direktive CSDDD ter kako ta prizadevanja integrirajo v svoje vsakodnevno poslovanje.
- Percepcija izzivov, tveganj in priložnosti**, ki jih prinaša direktiva CSDDD, je bila četrta tema naših razgovorov. Osredotočili smo se na identifikacijo največjih izzivov in skrbi podjetij v povezavi z direktivo ter na strategije, ki jih uporabljajo za soočanje s temi izzivi. Raziskovali smo, katere priložnosti in potencialne prednosti lahko direktiva CSDDD prinese podjetjem in kako lahko prispeva k njihovemu poslovnemu uspehu. Analizirali smo tudi, kako podjetja izkoristijo nastajajočo zakonodajo za razmislek o vplivu njihovega delovanja in delovanja vseh njihovih deležnikov na dolgoročno trajnostnost in uspešnost, vključevanje v dolgoročno poslovno strategijo, vlogo podjetij v širšem kontekstu izzivov, povezanih z direktivo CSDDD, ter odziv na naraščajoča pričakovanja glede družbene odgovornosti in trajnostnosti. Rezultati raziskave po identificiranih izzivih sledijo v nadaljevanju.

Osrednje vsebine, ki so jih identificirali predstavniki podjetij v pričujoči raziskavi:

/ Vidljivost in transparentnost v vrednostnih verigah (»mapping«)

Velika podjetja bodo morala identificirati in po potrebi preprečiti, odpraviti ali zmanjšati negativne vplive svojih dejavnosti na človekove pravice in okolje. Zbir pravil in smernic bo podjetjem prinesel pravno odgovornost, znane konkurenčne pogoje in trajnostno naravnost, potrošnikom, tretjim osebam, drugim deležnikom in vlagateljem pa večjo transparentnost. Direktiva bo pospešila zeleni prehod in zaščito človekovih pravic in okolja v Evropi in širše.

Predstavniki intervjuvanih podjetij so po naših ugotovitvah trenutno v procesu spoznavanja direktive CSDDD in prilagajanja nanjo. So tudi v t. i. »fazi uvajanja struktur«, kot so globalni vodilni odbori in lokalni ambasadorji (tudi v Sloveniji), ki promovirajo okoljske, družbene in trajnostne standarde. Vendar pa podjetja še vedno iščejo konkretne načine za učinkovito integracijo direktive v njihove trenutne prakse, procese in monitoring (s kartiranjem celotnih vrednostnih verig).

V okviru direktive in njenega vpliva na delovanje podjetij se odpira vrsta izzivov, ki se nanašajo na vidljivost in transparentnost v vrednostnih verigah. Naši sogovorniki ugotavljajo, da bodo morala podjetja v skladu z direktivo ne le identificirati

potencialne negativne vplive svojih dejavnosti na vidike trajnostnosti, ampak tudi aktivno delovati v smeri njihovega preprečevanja, odpravljanja ali vsaj zmanjšanja – z vsemi deležniki.

»Celoten nabor pravil in smernic bo podjetjem nalagal pravno odgovornost in bo kot rezultat prinesel enake konkurenčne pogoje ter poudaril pomen trajnostne naravnosti. Za potrošnike, tretje osebe, druge deležnike in vlagatelje pa bi znalo pomeniti povečanje transparentnosti.«

Direktiva bo prispevala k pospeševanju zelenega prehoda in krepitvi zaščite človekovih pravic tako v Evropi kot globalno.

»Trenutno smo v fazi, kjer skušamo udeležence v vrednostni verigi usposobiti za razumevanje in implementacijo CSDDD.«

dodaja eden izmed intervjuvancev, kar kaže na to, da se podjetja šele spoprijemajo z zahtevami direktive. V podjetjih se kaže uvedba t. i. »faz uvajanja struktur«, ki vključuje oblikovanje globalnih skupin in vzpostavitev mreže lokalnih ambasadov, tudi v nekaterih slovenskih podjetjih, kar je ključnega pomena. Ambasadorji podjetja igrajo vlogo promotorjev okoljskih, družbenih in gospodarskih vidikov ter so nepogrešljiv del procesa prilagajanja na direktivo. Kljub temu pa številna podjetja še vedno iščejo konkretne načine, kako lahko direktivo CSDDD učinkovito integrirajo v svoje obstoječe prakse.

»Naloga ni enostavna, saj zahteva poglobljeno analizo in prilagoditve na vseh ravneh našega poslovanja. To vključuje razvoj novih procesov, vzpostavitev robustnih sistemov spremljanja in vzdrževanje stika z vsemi udeleženci v vrednostni verigi.«

Podjetja se soočajo z nujnostjo nadgradnje svojih interno razvitih pristopov k upravljanju tveganj in etičnega poslovanja.

»Izziv je zagotoviti, da so vsi deli naše vrednostne verige ne le v skladu z zakonodajo, ampak tudi, da aktivno prispevajo k našim trajnostnim ciljem.«

Ta izjava izpostavlja potrebo po vključujočem (inkluzivnem) pristopu. Poleg tega se bodo podjetja morala osredotočiti na gradnjo odnosov z dobavitelji in partnerji, s katerimi si delijo enako zavezo k trajnostnemu razvoju in ki so pripravljeni sodelovati pri vzpostavljanju bolj transparentnih in odpornih (angl. *resilient*) vrednostnih verig.

Zahteve direktive CSDDD postavljajo pred podjetja nalogo, ki bo zahtevala čas, sredstva in predanost, obenem pa direktiva prinaša priložnosti za odpornejše verige. Rezultati naše raziskave tako kažejo, da so podjetja kljub izzivom zavezana uspešni integraciji teh novih zahtev v poslovne modele, ki bo v končni fazi koristila tako podjetjem kot širši družbi.

/ Potreba po natančnejšem poznavanju vzvodov, konceptov in priložnosti za deležnike

Pomembno se jim zdi razumevanje koncepta *skrbnega pregleda v podjetjih glede trajnostnosti*, zato se aktivno ukvarjajo z raznolikostjo in vključevanjem vseh interesnih skupin, z uporabo globalnih anket, nadzora, povratnih informacij in sistema za prijavo nepravilnosti, s katerim ustvarjajo okolje za zagotavljanje spoštovanja človekovih pravic. Kar zadeva direktivo CSDDD in cilje ESG ter trajnostno poslovanje, podjetja npr. opažajo, da

»zunanji pritiski, kot je zakonodaja, igrajo ključno vlogo. Brez teh pritiskov bi bili naši napori v veliki meri prostovoljni.«

Trenutno se nekatera podjetja soočajo s stroški, povezanimi z zelenimi pobudami, ki jih včasih pokrivajo stranke oz. drugi deležniki, in iščejo načine, kako lahko dobavitelji in partnerji prispevajo k ciljem ESG. Pri manjših podjetjih naši sogovorniki opažajo manj aktivnosti v zvezi s direktivo CSDDD, zlasti v smislu socialne odgovornosti in vključevanja.

»Pričakujemo, da bo CSDDD sčasoma povzročila večjo avtomatizacijo in optimizacijo trajnostnih operacij. Vendar pa bo potrebna dolgoročna zavezanost in podpora države za uresničevanje teh ciljev.«

Manjša podjetja se soočajo z nekaterimi izzivi, vključno z omejenim znanjem in potrebo po zunanji podpori, medtem ko večja podjetja že razvijajo rešitve za učinkovit pregled in poročanje v skladu z direktivo. Nekatera podjetja v naših diskusijah se intenzivno pripravljajo na uvedbo CSDDD v letu 2024, ko bodo morala izpolnjevati obvezo poročanja kot velika podjetja.

»V našem podjetju smo oblikovali projektno skupino, ki se je posvetila pregledu standardov, metodologije in matrik dvojnosti, določitvi ključnih kazalnikov uspešnosti ter obveznih in neobveznih ukrepov za vse deležnike naše vrednostne verige.«

Poseben poudarek dajejo socialnim vidikom, upravljanju pri zakonskih določbah ter okolju, sledijo zakonodaji ter uvajajo dodatne ukrepe, kot je zmanjšanje plastike. Poudarjajo koncept »odgovornega poslovanja« in prizadevanja za pridobivanje lokalnih dobaviteljev, kar predstavlja izziv. To temelji na prepričanju, da lokalni dobavitelji bolj verjetno delujejo v skladu z lokalno delavnopravno zakonodajo in zakonodajo za zaščito okolja ter da je njihova skladnost bolj preverljiva. Kljub temu pa to ne izključuje možnosti kršitev in okolju škodljivih praks, do katerih prihaja tudi v lokalni proizvodnji. Podjetja načrtujejo pripravo nabavne politike, ki bo vključevala pogoje ESG za dobavitelje, in vprašalnik o njihovih strategijah glede trajnostnosti. Glede človekovih pravic izbirajo dobavitelje, ki so skladni z visokimi standardi, in se izogibajo tistim, ki bi lahko izkoriščali delavce ali otroke. Preverjanje dobaviteljev vključuje tudi preverjanje izvora materialov, kot so npr. dobavitelji kovinskih materialov podjetja našega sogovornika, in zagotavljanje, da ti niso pridobljeni v državah s kršenjem človekovih pravic.

/ Implementacija in vključevanje vseh deležnikov: na poti k skrbnemu pregledu

Podjetja se zavedajo, da implementacija direktive CSDDD ni le tehnični izziv, ampak »pristop«, ki zahteva celovito vključevanje vseh relevantnih deležnikov. Slednje je potrebno za uspešno izvajanje skrbnega pregleda in zagotavljanje skladnosti z direktivo CSDDD. Kot dodaja sogovornik,

»se pri tem podjetja soočajo tudi z operativnimi nalogami, kot so vzpostavitev učinkovitega komunikacijskega kanala, izobraževanje in usposabljanje deležnikov ter oblikovanje transparentnih in odzivnih mehanizmov poročanja.«

Da bi odgovorili na zahteve nastajajočih direktiv in zakonodaje, so nekatera podjetja že razvila posebne vprašalnike za svoje dobavitelje za analizo vpliva slednjih na njihove vrednostne verige. Ti vprašalniki pogosto vključujejo oceno spoštovanja človekovih pravic v vrednostnih verigah ter izboljšanja postopkov in politik podjetij, vključno s kodeksi ravnanja. Ta pristop ne prispeva samo k izboljšanju notranjih procesov, temveč tudi odraža vse večje tržno povpraševanje po odgovornem poslovanju, kot to kažejo primeri pomembnih kupcev, kot sta BMW in VW ter, t. i. etični kodeks (angl. *code of conduct* med njimi).

Vendar pa učinkovita implementacija direktive CSDDD in vključevanje vseh deležnikov zahteva tudi informacijsko varnost, vzpostavljeno sledenje (*»npr. virov materialov, zlasti pri materialih, pridobljenih izven Evropske unije«*, kot dodaja sogovornik). Kodeksi ravnanja in skladnost za materiale iz Evrope so relativno dobro vzpostavljeni, težave pa so pri virih izven držav EU. V teh primerih so pogosto na voljo le formalni dokumenti, ki ne zagotavljajo vpogleda v dejanske razmere na terenu, kar vodi do negotovosti glede pristnosti in skladnosti teh virov.

Za premagovanje teh izzivov nekatera podjetja razmišljajo o uvajanju dodatnih postopkov, kot so t. i. naknadne revizije in verifikacije«, ki omogočajo boljše spremljanje in potrjevanje informacij o dobaviteljih. Ta pristop pomaga izboljšati zaupanje v skladnost dobaviteljev in zagotoviti, da so dogovori dosledno upoštevani. Ker se podjetja zavedajo, da je za uspešno implementiranje direktive CSDDD ključno tudi spodbujanje vključevanja in sodelovanja vseh deležnikov, v ta namen spodbujajo razvoj skupnih iniciativ, delavnic in izobraževalnih programov, ki poglobljajo razumevanje in angažiranje v procesu skrbnega pregleda. Posledično pričakujejo spodbujanje širšega dialoga in sodelovanje med različnimi deležniki, kar je ključno za trajnostni razvoj in odgovorno delovanje.

Skupaj s predstavniki podjetji poudarimo še, da je uspešna implementacija direktiva CSDDD proces, ki zahteva nenehno prilagajanje in učenje. To pomeni, da morajo podjetja ostati proaktivna, spremljati spremembe in trende ter se nenehno prilagajati za zagotavljanje skladnosti in izpolnjevanje pričakovanj vseh deležnikov.

4 Direktiva o skrbnem pregledu v podjetjih glede trajnosti

Evropska komisija je 23. februarja 2022 objavila predlog direktive o skrbnem pregledu v podjetjih glede trajnosti in spremembi Direktive (EU) 2019/1937 (angl. *Corporate Sustainability Due Diligence Directive* – CSDDD).¹⁴ Cilj direktive je spodbujanje trajnostnega in odgovornega ravnanja podjetij ter utrditev človekovih pravic in okoljskih vidikov v poslovanju in upravljanju podjetij. Nova pravila bodo zagotovila, da bodo podjetja naslovila svoje dejanske in potencialne škodljive vplive v svojih vrednostnih verigah tako v Evropski uniji kot tudi zunaj nje.

/ Zakaj mora EU spodbujati trajnostno ravnanje in odgovorno upravljanje podjetij?

Številne skupine deležnikov, vključno s predstavniki civilne družbe, državljani EU, podjetji in poslovnimi združenji, pozivajo k uvedbi obveznih pravil skrbnega pregleda. 70 % podjetij, ki so se odzvala na javno posvetovanje, je poslalo jasno sporočilo: EU mora ukrepati na področju dolžne skrbnosti v podjetjih glede trajnosti.¹⁵ Tudi v Sloveniji 83 % prebivalstva podpira zakonsko odgovornost podjetij za svoje prispevke k podnebnim spremembam.¹⁶

Podjetja imajo ključno vlogo pri ustvarjanju trajnostnega in pravičnega gospodarstva in družbe. Večina podjetij in splošnega prebivalstva se zaveda, da je treba sprejeti ukrepe za odpravo škodljivih učinkov dejavnosti podjetij na ljudi in okolje, vendar je napredek počasen in neenakomeren. Zaradi vse večje zapletenosti in globalne narave vrednostnih verig imajo podjetja težave pri pridobivanju zanesljivih informacij o poslovanju dobaviteljev. Uvajanje dobrih praks dodatno upočasnjuje razdrobljenost nacionalnih predpisov o obveznostih skrbnega pregleda podjetij, povezanih s trajnostnostjo. Samostojni ukrepi nekaterih držav članic ne zadoščajo, da bi podjetjem pomagali izkoristiti njihov polni potencial in delovati trajnostno. Tako je nujen enoten evropski zakonodajen okvir.

¹⁴ Predlog DIREKTIVA EVROPSKEGA PARLAMENTA IN SVETA o skrbnem pregledu v podjetjih glede trajnosti in spremembi Direktive (EU) 2019/1937. Dostopna na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=CELEX%3A52022PC0071>.

¹⁵ https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12548-Sustainable-corporate-governance_en.

¹⁶ Focus društvo za sonaraven razvoj (2023 december 4) 83 % prebivalcev Slovenije podpira zakonsko odgovornost podjetij za podnebno krizo. Dostopno na: <https://focus.si/83-prebivalcev-slovenije-podpira-zakonsko-odgovornost-podjetij-za-podnebno-krizo>.

Slika 6: Pravica na obisku, foto Polona Avanzo

Koristi, ki jih prinašajo nova pravila, lahko obravnavamo iz treh vidikov:

1. **Koristi za posameznike in posameznice** (npr. delavci, potrošniki in lokalne skupnosti):
 - / boljša zaščita človekovih pravic, vključno z delavskimi pravicami;
 - / bolj zdravo okolje za sedanje in prihodnje generacije;
 - / večje zaupanje v podjetja;
 - / večja transparentnost, ki omogoča ozaveščeno izbiro;
 - / boljši dostop do pravnega varstva za žrtve.
2. **Koristi za podjetja v vrednostnih verigah:**
 - / poenoten pravni okvir v EU, ki zagotavlja pravno varnost in enake konkurenčne pogoje;
 - / večje zaupanje strank in zavzetost zaposlenih;
 - / boljša ozaveščenost o negativnih vplivih podjetij na okolje in posameznike;
 - / boljše obvladovanje tveganj in prilagodljivost;
 - / večja privlačnost za talente, trajnostno usmerjene vlagatelje in javne naročnike;
 - / večja pozornost, namenjena inovacijam;
 - / boljši dostop do financiranja.
3. **Koristi za države:**
 - / boljša zaščita posameznikov in okolja;
 - / večja ozaveščenost deležnikov o ključnih trajnostnih vprašanjih;
 - / trajnostne naložbe;
 - / izboljšane prakse, povezane s trajnostnostjo;
 - / širša uporaba mednarodnih standardov;
 - / izboljšani življenjski pogoji za ljudi.

/ Kakšne so obveznosti podjetij in njihovih vodij?

Direktiva je trenutno v zadnjih fazah zakonodajnega postopka. Osnovne korake skrbnega pregleda lahko že predvidimo na podlagi predloga Komisije ter kompromisa med stališči Sveta EU in Evropskega parlamenta, a se nekateri elementi še lahko spremenimo. Nadaljnji opis prihajajoče obveze je tako okvirni prikaz bodočih pravil in se lahko še prilagodi.

Predlagana direktiva uvaja dolžnost skrbnega pregleda v podjetjih glede tveganj, ki bremenijo deležnike podjetja, kot so imetniki pravic. Ključni elementi te obveznosti so ugotavljanje, odpravljanje, preprečevanje, blaženje in obvladovanje negativnih vplivov na človekove pravice in okolje v dejavnostih podjetja in njegovih hčerinskih družb ter v njegovih vrednostnih verigah. Poleg tega bodo morala imeti nekatera velika podjetja načrt, s katerim bodo zagotovila, da je njihova poslovna strategija združljiva z omejitvijo globalnega segrevanja na 1,5 °C v skladu s Pariškim sporazumom. Vodje so spodbujeni, da prispevajo k ciljem trajnostnega razvoja in blažitvam podnebnih sprememb.

Podjetja, ki jih nova pravila naslavlja

Predlog Evropske komisije predvideva, da pravila naslavlja le zelo velike družbe v EU, ki imajo več kot 1000 zaposlenih in več kot 450 milijonov globalnega neto prometa.

Direktiva obravnava tudi neevropska podjetja, in sicer vključuje podjetja iz tretjih držav, ki poslujejo v EU in katerih prag prometa, je 450 milijonov, ustvarjenih v EU.

Predlagana pravila pa ne zadevajo mikro podjetij in MSP. Za to kategorijo podjetij bi bilo finančno in upravno breme vzpostavitve in izvajanja postopka skrbnega pregleda razmeroma veliko, saj večinoma nimajo vzpostavljenih mehanizmov skrbnega pregleda, prav tako nimajo strokovnega znanja in izkušenj ter specializiranega osebja. Vendar pa predlog določa podporne ukrepe za MSP, ki bi jih lahko direktiva posredno zadevala zaradi njihovih poslovnih odnosov s podjetji, ki jih direktiva naslavlja. Nekatera takšna podjetja bodo namreč posredno izpostavljena določenim stroškom in bremenom, saj bodo velika podjetja po pričakovanih določeni zahteve iz direktive prenesla na svoje dobavitelje. Zato so predvideni podporni ukrepi za pomoč MSP pri povečanju operativne in finančne zmogljivosti. Podjetja, katerih poslovni partner je MSP, bodo morala prav tako podpirati MSP pri izpolnjevanju zahtev skrbnega pregleda, če bi take zahteve ogrozile sposobnost preživetja MSP.

/ Kakšen je ocenjeni učinek novih predpisov za podjetja?

Če predvidevamo glede na direktivo CSRD, ki ima širši obseg kot direktiva CSDDD, bi lahko imelo obveznost poročanja o trajnostnih informacijah približno 49.000 podjetij v EU, medtem ko jih trenutno poroča 11.600. Po trenutnih ocenah bo prihajajoča direktiva CSDDD določila obveznosti za manj kot 5500 podjetij v EU. Cilj nove direktive CSDDD je sicer tudi odprava *nepotrebnih* stroškov poročanja o trajnostnem razvoju za podjetja, ki jih deležniki pogosto izpostavljajo, ter

preusmeritev resursov v skrbni pregled. Ob tem še ocenjujemo, da bodo imeli pripravilavci pri zagotavljanju skladnosti z novo direktivo večje začetne stroške ter nižje ponavljajoče se letne stroške.

Pred objavo predloga direktive s strani Evropske komisije je izšla študija, v kateri so bile proučene različne možnosti za prihajajočo zakonodajo. Univerza London School of Economics je izvedla finančni del raziskave in zaključila, da so stroški obveznega skrbnega pregleda v primerjavi s prihodki velikih podjetij, izraženi v deležu prihodkov podjetij, znašajo v povprečju manj kot 0,14 % za MSP ter 0,009 % za velika podjetja.¹⁷

V predlogu za direktivo je sicer tudi poudarjeno, da se podjetja zaradi zahtev deležnikov že zdaj soočajo z vse višjimi stroški zagotavljanja informacij o trajnostnem razvoju. Po oceni svetovalne hiše Ernst & Young¹⁸ to pomeni, da bi lahko nekatera podjetja z uporabo standardov dejansko prihranila, saj standardi odpravljajo potrebo po naslavljanju dodatnih zahtev po informacijah.

Kljub temu pa predlog direktive jasno določa, da je uporaba prostovoljnih standardov lahko le orodje pri izvajanju skrbnega pregleda in da ne more nadomestiti aktivnosti, ki jih mora izvajati podjetje samo. Tudi pri bolj zanesljivih standardih lahko v vsakem primeru pride do korupcije in na primer kršitev človekovih pravic, ki naj bi bile v skladu s standardom zagotovljene (primera zrušenja jezua v Braziliji in trgovca KIK v južni Aziji).^{19, 20}

Po predvidevanjih bodo morala podjetja kriti predvsem:

- / stroške vzpostavitve in izvajanja postopkov skrbnega pregleda;
- / stroške prehoda, vključno z izdatki in naložbami za spremembo lastnih dejavnosti in vrednostnih verig, za izpolnjevanje obveznosti skrbnega pregleda, če je to potrebno.

/ Kako se bodo predvidoma izvajala nova določila?

Pravila o skrbnem pregledu v podjetjih glede trajnostnosti se bodo uveljavljala prek:

- / administrativnega nadzora – države članice bodo imenovala organ, ki bo izvajal nadzor in nalagal učinkovite, sorazmerne in odvrtačilne sankcije, vključno z denarnimi kaznimi in odredbami o izpolnjevanju obveznosti. Na evropski ravni bo Komisija za zagotovitev usklajenega pristopa vzpostavila evropsko mrežo nadzornih organov, ki bo združevala predstavnike nacionalnih organov;

¹⁷ Smit, L., Bright, C., McCorquodale, R., Bauer, M., Deringer, H., Baeza-Breinbauer, D., ... & Tobed, H. T. (2020). Study on due diligence requirements through the supply chain Part I: Synthesis Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostopno tukaj: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/291b84d3-4c82-11ea-b8b7-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-search>, str. 66

¹⁸ EY (2022, avgust 1). Kako nova trajnostna direktiva EU spreminja pravila igre. Dostopna na: https://www.ey.com/si_si/assurance/how-the-eu-s-new-sustainability-directive-is-becoming-a-game-changer

¹⁹ Mining.com (2023, januar 24) Vale, Tüv Süd and 16 individuals named defendants in Brumadinho disaster. Mining.com. Dostopno na: <https://www.mining.com/vale-tuv-sud-and-16-people-become-defendants-for-the-brumadinho-disaster/>

²⁰ European Center for Constitutional and Human Rights (n.d.) Kik: Paying the price for clothing produced in South Asia. Dostopno na: <https://www.ecchr.eu/en/case/kik-paying-the-price-for-clothing-production-in-south-asia>

- / civilnopravne odgovornosti – države članice bodo morale zagotoviti, da imajo žrtve dostop do nacionalnih sodišč, kjer bodo lahko vložile civilne tožbe in na ta način prejele odškodnino za škodo, ki je nastala zaradi neizpolnjevanja obveznosti podjetja.

Pravila o dolžnostih direktorjev bodo uveljavljana z obstoječo zakonodajo držav članic. Direktiva ne vključuje dodatne ureditve izvrševanja v primeru, da direktorji ne izpolnjujejo svojih obveznosti iz te direktive.

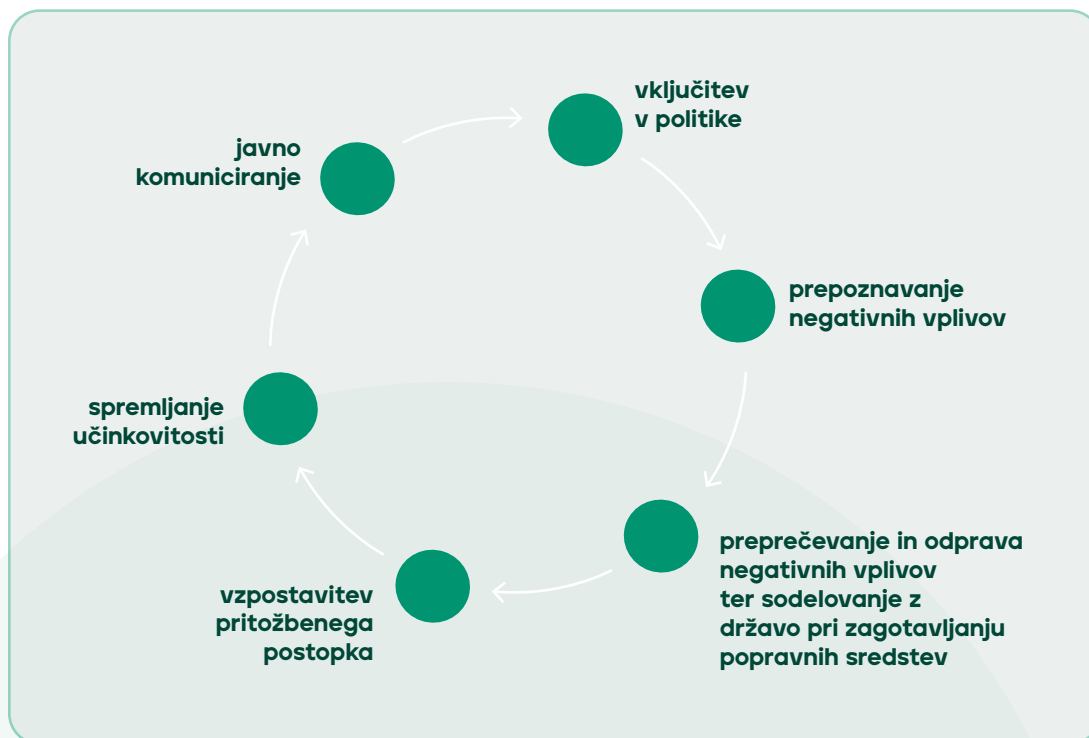
/ Določila direktive CSDDD za podjetja

V tem poglavju si bomo podrobneje pogledali določila nastajajoče direktive CSDDD, ki se nanašajo na izvajanje skrbnega pregleda.

Koraki skrbnega pregleda glede trajnostnosti

Skrbni pregled človekovih pravic in varovanja okolja zajema naslednje korake:

1. vključitev skrbnega pregleda v svoje politike in sisteme obvladovanja tveganj;
2. ugotavljanje in ocenjevanje dejanskih ali možnih škodljivih vplivov ter po potrebi prednostno razvrščanje možnih in dejanskih škodljivih vplivov;
3. preprečevanje in blaženje morebitnih negativnih vplivov ter odprava dejanskih negativnih vplivov in čim večje zmanjšanje njihovega obsega;
4. zagotovitev popravnih sredstev v primerih dejanskih škodljivih vplivov;
5. smiselno sodelovanje z deležniki;
6. vzpostavitev in vzdrževanje mehanizma obveščanja in pritožbenega postopka;
7. spremljanje učinkovitosti svoje politike in ukrepov skrbnega pregleda;
8. javno komuniciranje o skrbnem pregledu.

Slika 7: Koraki skrbnega pregleda glede trajnostnosti

/ Podporni okvir za izvajanje direktive CSDDD

Komisija lahko v sodelovanju z državami članicami in ustreznimi deležniki in mednarodnimi strokovnjaki na področju potrebne skrbnosti izda smernice, ki bodo podjetjem ali organom držav članic v pomoč pri izpolnjevanju obveznosti skrbnega pregleda. Te smernice lahko vključujejo priporočila za posamezne sektorje ali negativne vplive.

Poleg tega morajo države vzpostaviti spremljevalne ukrepe za podporo podjetij in drugih deležnikov pri izvajanju direktive CSDDD, na primer spletne portale za učenje in izmenjavo znanja, ter ciljno finančno pomoč.

Za vzpostavitev enotnega okvirja na ravni EU bo Evropska komisija vodila službo za pomoč uporabnikom, prek katere bodo lahko podjetja poiskala informacije, smernice in podporo glede izpolnjevanja svojih obveznosti iz te direktive.

/ Zakonodaja v Sloveniji

Tudi v Sloveniji imamo vzpostavljen zakonodajni okvir, ki se dotika različnih vidikov zagotavljanja trajnostnosti (delovnopravna zakonodaja, protikorupcijska zakonodaja ipd.). Poleg tega je tudi Slovenija kot država članica EU zavezana upoštevanju zgoraj naštetih direktiv in uredb EU, trajnostno oz. nefinančno poročanje pa je trenutno opredeljeno v Zakonu o gospodarskih družbah (ZGD-1M), ki je med

drugim usklajen tudi s CSRD.²¹ V skladu z novo direktivo CSDDD so pričakovane spremembe predvsem v Zakonu o gospodarskih družbah.

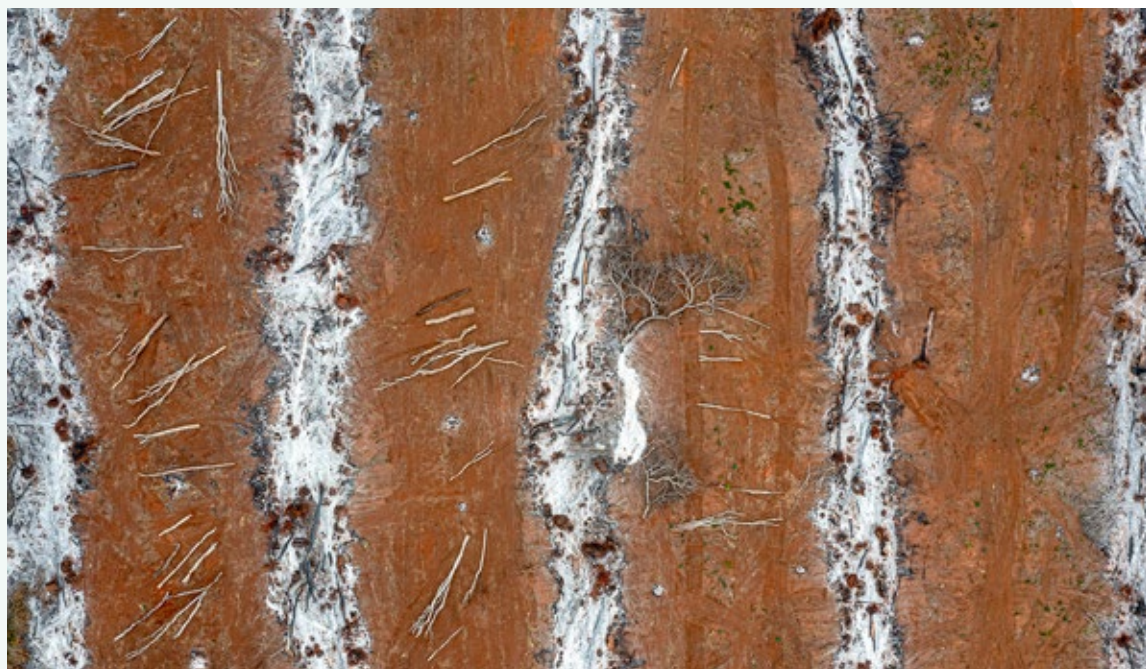
/ Prostovoljni standardi, ki lahko dopolnijo skrbni pregled

Nekatera podjetja se odločijo tudi za prostovoljno uvajanje trajnostnih praks in poročanje, pri čemer uporabljajo naslednje najpogosteje uporabljane standarde v svetu:

- / **GRI (Global Reporting Initiative)** je v Evropi zelo priljubljen in široko uporabljen standard, ki vsaki organizaciji, veliki ali majhni, zasebni ali javni, omogoča, da razume svoje vplive na gospodarstvo, okolje in ljudi ter poroča o njih na primerljiv in verodostojen način, s čimer lahko poveča preglednost svojega prispevka k trajnostnemu razvoju. Standard je zasnovan kot modularni niz, ki je enostaven za uporabo in zagotavlja sliko o bistvenih temah organizacije, njihovih povezanih učinkih in načinu upravljanja. Novost standarda GRI so sektorski standardi. Razvili jih bodo za 40 sektorjev, začeli pa so z najbolj pomembnimi. Veliki prednosti teh standardov sta enostavnost uporabe in dejstvo, da upoštevajo bistvene teme vseh deležnikov.
- / Namen standardov **SASB (Sustainability Accounting Standards Board)** je zajeti bistvene teme v zvezi s trajnostnostjo, ki so finančno pomembne in bodo s precejšnjo verjetnostjo pomembno vplivale na finančno uspešnost ali stanje podjetja. Za uporabo standardov SASB se najbolj zanimajo investitorji, pretežno pa se uporabljajo v ZDA. Veliki prednosti teh standardov sta, da vsebujejo standarde po različnih panogah (77 panog), tako da omogočajo hiter pregled ključnih tem za posamezno panogo, ter da so usmerjeni v prihodnost delovanja podjetja.
- / **TFCFD (Task Force on Climate-related Financial Disclosures)** so priporočila za razkritje jasnih, primerljivih in doslednih informacij o tveganjih in priložnostih, ki jih predstavljajo podnebne spremembe. Teme so upravljanje, strategija, upravljanje s tveganji, meritve in cilji. Prednost je, da so najbližje obveznim zahtevam, je pa ta oblika poročanja usmerjena predvsem v okolje, hkrati pa je zelo kompleksna in zahtevna.
- / **CDSB (Climate Disclosure Standards Board)** je mednarodni konzorcij poslovnih in okoljskih nevladnih organizacij, ki je zavezan razvoju in usklajevanju globalnega modela poročanja podjetij, da bi naravni kapital izenačili s finančnim kapitalom. Podjetjem nudijo okvir za poročanje okoljskih informacij z enako strogostjo, kot to velja za finančno poročanje.
- / **IR (Integrated Reporting)** je koalicija regulatorjev, investitorjev, podjetij, razvijalcev standardov, nevladnih organizacij itd. Spodbuja razmišljanje o trajnostnosti, ki ga je treba vključiti v poslovno prakso. Podpira ustvarjanje vrednosti na kratek, srednji in dolgi rok in obravnava bistvene teme za vse deležnike. Standardi pa so pomanjkljivi v okoljskem smislu.

²¹ Ibid

- / CDP (Disclosure Insight Action) razvija globalni sistem za razkritja informacij o okoljskih vidikih. Vsako leto podpre na tisoče podjetij, mest, držav in regij pri merjenju in upravljanju njihovih tveganj in priložnosti na področjih podnebnih sprememb, varnosti vode in krčenja gozdov. To naredijo na željo investorjev, kupcev in deležnikov mesta.
- / Standard ISO 26000 predstavlja priporočila za družbeno odgovorno delovanje organizacij in podjetij. Po tem standardu se za razliko od ostalih standardov ISO ni mogoče certificirati. Njegov namen je pojasniti, kaj je družbena odgovornost, pomagati podjetjem in organizacijam, da načela prenesejo v učinkovite ukrepe, ter deliti najboljše prakse v zvezi z družbeno odgovornostjo na svetovni ravni. Namenjen je vsem vrstam organizacij, ne glede na njihovo dejavnost, velikost ali lokacijo.
- / Standard ISO 20400 so smernice, katerih namen je pomagati organizacijam, da se pri naročanju blaga, storitev ali gradenj odločajo bolj trajnostno. Z upoštevanjem okoljskih, družbenih in gospodarskih vidikov pri naročanju želi standard ISO 20400 prispevati k trajnostnemu razvoju in naročanju ter spodbujati odgovorne poslovne in nabavne prakse.

Slika 8: Krčenje gozdov v Boliviji, foto: Matjaž Krivic

5 Nabava kot kreator trajnostnosti: strokovna priporočila

/ Uvod v nabavo

Nabava, znana tudi kot naročanje, je ključna funkcija v organizacijah in vključuje pridobivanje blaga, storitev ali investicij, potrebnih za delovanje organizacije. Pregled vplivov nabavne politike je tudi del aktivnosti pri izvajanju skrbnega pregleda v okviru predvidene vsebine direktive CSDDD. Učinkovita in uspešna nabava, ki ne povzroča ali prispeva k upravljanju s tveganji, zagotavlja pravočasno in stroškovno učinkovito zagotavljanje virov, potrebnih za proizvodnjo blaga ali opravljanje storitev. Učinkovite nabavne strategije so ključnega pomena za optimizacijo stroškov, obvladovanje tveganj za deležnike v vrednostni verigi in povečanje splošne konkurenčnosti podjetij na trgu. Medtem ko je nabava v preteklosti veljala za t. i. »transakcijsko« funkcijo, je z razvojem funkcij v podjetjih in vrednostnih verigah postala temelj trajnostnega ustvarjanja vrednosti (t. i. kreator vrednosti in trajnostnosti), ki lahko posega na vsa področja in koncepte skrbnega pregleda, od vključevanja v (nabavno) politiko in komuniciranja z deležniki (dobavitelji) do spremljanja učinkovitosti, predvsem pa prepoznavanja negativnih vplivov (npr. spornih praks podjetij, vključenih v vrednostne verige).

Trajnostna nabava (angl. *sustainable procurement*) je tako pristop k nabavi izdelkov in storitev, ki upošteva socialne, okoljske in ekonomske vidike (načela ESG). Cilj trajnostne nabave ni le zmanjšanje stroškov, ampak tudi ustvarjanje dobrobiti za vse deležnike, skupnost in širše okolje. Trajnostna nabava lahko igra ključno vlogo pri izvajanju skrbnega pregleda, predvsem pri naslavljanju zaznanih dejanskih in potencialnih tveganj.

To pomeni, da so pri odločitvah o nabavi upoštevani vplivi na okolje (npr. zmanjšanje emisij CO₂, manjša poraba vode, uporaba že uporabljenih materialov), socialni vplivi (npr. pravične delovne razmere pri dobaviteljih, spoštovanje človekovih pravic) in ekonomske koristi (npr. dolgoročna donosnost, lokalni razvoj, upravljanje s tveganji idr.). V praksi to lahko vključuje različne strategije, kot so:

- / izbor dobaviteljev, ki sledijo trajnostnim praksam,
- / uporaba okolju prijaznih materialov ali tehnologij,
- / vključevanje socialnih in okoljskih meril v pogodbe,
- / sodelovanje z lokalnimi dobavitelji za zmanjšanje ogljičnega odtisa,
- / spodbujanje inovacij za izboljšanje trajnostnih praks,
- / redno spremljanje in ocenjevanje učinkovitosti trajnostnih praks.

/ Trajnostna nabava

Trajnostna nabava je vedno pomembnejša za podjetja in organizacije, ki želijo biti družbeno odgovorni in zmanjšati svoj vpliv na okolje. Trajnostna nabava ima ključno vlogo pri ustvarjanju dolgoročne vrednosti za podjetja na različne načine:

Povečan ugled in vrednost blagovne znamke

Vlagatelji in deležniki dojemajo podjetja z uveljavljenimi praksami spremljanja učinkovitosti trajnostne nabave stranke kot etična in odgovorna. Pozitiven ugled lahko vodi v večjo zvestobo blagovni znamki in konkurenčno prednost na trgu, še posebej, ko v komunikaciji in sodelovanju nabavnikov in prodajnikov z deležniki pri popravnih sredstvih.

Prihranki stroškov in učinkovitost

Z optimizacijo nabavnih odločitev in spremljanjem učinkovitosti na področju trajnostnega delovanja lahko podjetja zmanjšajo stroške in izboljšajo učinkovitost virov. Trajnostna nabava lahko privede do sprejetja okolju prijaznih tehnologij in postopkov, kar lahko dolgoročno pripomore k prihrankom stroškov, hkrati pa preprečuje negativne vplive (gl. Slika 4: Koraki skrbnega pregleda glede trajnostnosti).

Odpornost vrednostne verige

Vključevanje trajnostnosti v nabavne strategije pomaga pri prepoznavanju in odpravljanju morebitnih tveganj v dobavni verigi, kot so pomanjkanje surovin ali regulativne spremembe. To povečuje odpornost vrednostne verige in zmanjšuje motnje, ki bi sicer lahko nastale kot posledica ne vključevanja ustreznih praks skrbnega pregleda v nabavne politike in strategije.

Skladnost in zmanjševanje tveganj

Zaradi vse več predpisov in družbenih pričakovanj v zvezi s trajnostnim razvojem so podjetja, ki že izvajajo prakse trajnostne nabave, v boljšem položaju za izpolnjevanje zakonskih zahtev in zmanjševanje tveganj za ugled, povezanih z neskladnostjo. Poleg tveganj pa preprečujejo ali zmanjšujejo morebitne negativne vplive (gl. Slika 4: Koraki skrbnega pregleda glede trajnostnosti).

Inovacije in sodelovanje

Sodelovanje s trajnostnimi dobavitelji pogosto spodbuja inovacije ter razvoj okolju prijaznih in družbeno odgovornih izdelkov. Sodelovanje z dobavitelji pri trajnostnih pobudah lahko privede do novih rešitev in tržne diferenciacije, pa tudi sodelovanje pri zagotavljanju popravilnih sredstev regulatorjem. Nabava se načrtuje s vzpostavitvijo ustrezne strategije. Razvoj natančno določene strategije nabave je temelj učinkovitega in trajnostnega poslovanja. Organizacije morajo določiti najprimernejše dobavitelje na podlagi dejavnikov, kot so stroški, kakovost, zanesljivost ter uspešnost pri doseganju in zagotavljanju trajnostnosti.

Strategije nabave pogosto vključujejo razvrščanje dobaviteljev v kategorije, ocenjevanje njihovih zmogljivosti ter vzpostavljanje dolgoročnih partnerstev, s katerimi podjetja naslavlja primarno družbeni vidik trajnosti.

Pomemben del nabave je tudi izbira in vrednotenje dobaviteljev. Izbira pravih dobaviteljev je ključnega pomena za uspešno in trajnostno nabavo. Vrednotenje dobaviteljev mora poleg cene vključevati tudi druge dejavnike, kot so spoštovanje etičnih standardov, okoljskih praks in družbene odgovornosti, k čemur lahko veliko pripomore sledenje nabavnemu procesu in smernicam ISO 20400 (več o obojem v nadaljevanju). Vrednotenje dobaviteljev na podlagi trajnostnih meril zagotavlja, da organizacije podpirajo odgovorne poslovne prakse, medtem ko se strokovnjaki za nabavo pogajajo o pogodbah, da bi zagotovili ugodne pogoje, vključno s cenami, dobavnimi roki in standardi kakovosti.

Pri trajnostnem javnem naročanju lahko pogodbe vključujejo klavzule, povezane z okoljsko skladnostjo, delovnimi praksami in odgovornim pridobivanjem materialov. Učinkovita nabava torej vključuje prepoznavanje in zmanjševanje tveganj v vrednostni verigi. To vključuje:

- / predvidevanje morebitnih motenj,
- / diverzifikacijo virov dobaviteljev
- / in vzpostavitev odpornih vrednostnih verig, ki upoštevajo trajnostna tveganja, kot so vplivi podnebnih sprememb ali vprašanja človekovih pravic na njihova delovanja.

/ Razširjen nabavni proces z načeli ESG

Razširjen nabavni proces sestavlja vrsta medsebojno povezanih »stebrov«, od katerih vsak predstavlja ključno fazo v nabavnem ciklu. Ti stebri vključujejo dejavnosti, vloške, rezultate in odgovornosti za vsako stopnjo. Za trajnostno naročanje je ključnega pomena, da so v te »stebre« oz. faze vključena načela ESG. Pred pričetkom nabavnega procesa mora v podjetju obstajati neka »potreba«, za opredelitev katere je treba opraviti predhodni postopek, in sicer:

- / izvedbo tržne raziskave, ugotavljanje potreb in opredelitev zahtev;
- / opredelitev zainteresiranih deležnikov, analiza trga, notranja ocena potreb;
- / razmejitev odgovornosti: skupina za nabavo, vključene entitete, vodje kategorij.

Nabavni proces se načeloma začne z določitvijo specifikacij, ki so lahko:

- / tehnične
- / ali funkcionalne.

Pri obojih se stremi k sledenju trajnostnih načel in se od dobaviteljev pričakuje, da med razpisnim postopkom zagotovijo informacije, potrebne z vidika politike prizadevanj podjetja za trajnostni razvoj. Te podatke se uporabi pri pogajanjih. Še posebej pri določitvi funkcionalnih specifikacij (npr. ekološki certificiran bombaž) lahko dobavitelji razkrijejo svoj potencial, s čimer se naslovi zmanjševanje tveganj in morebitnih negativnih vplivov (gl. Slika 4: Koraki skrbnega pregleda glede trajnosti).

	vloga nabave	elementi	predviden rezultat / dokumenti
opredelitev specifikacij	pridobitev specifikacij	<ul style="list-style-type: none"> / specifikacija / tehnične spremembe / seznanitev tehničnega osebja s podatki o dobavitelju 	<ul style="list-style-type: none"> funkcionalna specifikacija običajna/posebna kontrola
izbira dobavitelja	zagotovitev dobre izbire dobavitelja	<ul style="list-style-type: none"> / predhodno razvrščanje dobaviteljev / zbiranje ponudb 	<ul style="list-style-type: none"> predlog o izbiri dobavitelja
sklenitev pogodbe	priprava pogodbe	<ul style="list-style-type: none"> / strokovno znanje za sklepanje pogodb / usposobljenost za pogajanja 	<ul style="list-style-type: none"> pogodba
naročanje	uvedba rutinskega naročanja	<ul style="list-style-type: none"> / razvijanje rutinskega naročanja / obdelava naročil 	<ul style="list-style-type: none"> naročilnica
izpolnjevanje naročila	uvedba rutinskega izpolnjevanja naročil	<ul style="list-style-type: none"> / izpolnjevanje naročil / odpravljanje težav v podjetju 	<ul style="list-style-type: none"> poročilo o izjemah seznami rokov računi
ocenitev izvedbe	ocenitev dobavitelja	<ul style="list-style-type: none"> / ocena dobavitelja / razvrstitev dobaviteljev 	<ul style="list-style-type: none"> seznam prednostnih dobaviteljev načrt za razvrščanje dobaviteljev

Slika 9: Razširjen nabavni proces²²

Podjetja nadaljujejo v nabavnem procesu z drugim stebrom (gl. Slika 5: Razširjen nabavni proces), postopkom izbire dobaviteljev. V okviru dejavnosti opredelitve potencialnih dobaviteljev se lahko že upoštevajo njihova udejstvovanja na področju ESG, predvsem merjenje učinkovitosti in metrik za to. Tovrstna udejstvovanja se vključijo v ocenjevanje in izbor kvalificiranih dobaviteljev. Glede na preferenice podjetja, ki naj zajemajo tudi udejstvovanja na področju ESG, se predlagajo ustvarjanje baze dobaviteljev. Rezultati te faze nabavnega procesa so običajno oblikovana izhodišča, in sicer potrjen seznam potencialnih dobaviteljev, izbrani dobavitelji za nadaljnje ocenjevanje, oblikovanje ekipe za posamezno nabavno kategorijo ter določitev njenega vodje odnosov z dobavitelji in odgovorne osebe za trajnostni razvoj dobaviteljev in vključevanje trajnostnih načel (npr. po standardu ISO 20400) v sodelovanje z dobavitelji.

²² Van Weele, A. (2018). *Purchasing and supply chain management*. UK. Cengage Learning EMEA.

Sodelovanje z dobavitelji pri podpiranju njihovih pobud za trajnostni razvoj in obravnavanju morebitnih področij za izboljšanje trajnostnosti lahko podjetja vne- sejo tudi v pogodbe. V fazi oblikovanja in sklenitve pogodb lahko navedejo tudi t. i. penale za neskladnost z dogovorjenimi načeli trajnostnega delovanja. Pri tem je zaželeno spodbujanje odnosov z dobavitelji, ki so zavezani trajnostnemu razvo- ju, skupnih trajnostnih projektov ter stalnega izboljševanja trajnostne uspešnosti.

Po izpolnjevanju naročil sledi še faza ocenitve izvedbe, v kateri igrajo pomembno vlogo deskriptivni in kvantificirani kazalniki učinkovitosti. Podjetja, zavezana traj- nostnemu delovanju in razvoju, bodo med t. i. ključne kazalnike učinkovitosti do- dala trajnostne ocene, medtem ko bo ekipa, odgovorna za nabavo oz. odnose z dobavitelji, skrbela za skupen trajnostni razvoj.

S sprejetjem procesnega pogleda na nabavo in z vključitvijo trajnostnosti v celo- ten cikel nabave lahko organizacije dosežejo boljše upravljanje stroškov in zmanj- šanje tveganja, poleg tega pa tudi prispevajo k okoljskim in družbenim ciljem, kar na koncu poveča njihovo splošno trajnostno ustvarjanje vrednosti. Pri tem so jim lahko v pomoč smernice, znane pod oznako ISO 20400.

/ Vzpostavitev trajnostnega naročanja s standardom ISO 20400

ISO 20400 je mednarodno priznan standard, ki organizacijam zagotavlja smer- nice za vključevanje trajnostnosti v postopke naročanja. Standard ISO 20400, ki ga je leta 2017 objavila Mednarodna organizacija za standardizacijo, je namenjen pomoči podjetjem pri sprejemanju odgovornejših in trajnostnih odločitev pri naro- čanju blaga, storitev in gradenj. Cilj standarda je prispevati k trajnostnemu razvo- ju ter spodbujati etične in trajnostne poslovne prakse z upoštevanjem okoljskih, družbenih in gospodarskih vidikov pri javnem naročanju (glej sliko Vključevanje vi- dikov trajnostnosti v nabavni proces na osnovi ISO 20400).

Področje uporabe in načela (Razdelek 4.)

Prvi razdelek standarda ISO 20400 določa področje uporabe in načela trajno- stnega naročanja. Poudarja, da pri trajnostnem naročanju ne gre le za zmanjše- vanje stroškov, temveč tudi za ustvarjanje pozitivnih učinkov na družbo, okolje in gospodarstvo. Standard priznava, da je trajnostnost večdimenzionalen koncept, in spodbuja organizacije, da pri odločanju o javnem naročanju upoštevajo širok nabor meril. Ta merila vključujejo vplive na okolje, družbeno odgovornost, varova- nje človekovih pravic, delovne prakse, poslovno etiko in gospodarske koristi.

Politika in strategija (Razdelek 5.)

Drugi razdelek se osredotoča na razvoj trajnostne politike in strategije javnega naročanja (vključevanje v politiko; Slika 4: Koraki skrbnega pregleda glede trajno- stnosti). Organizacije naj opredelijo svojo vizijo, cilje in naloge v zvezi s trajnostnim javnim naročanjem. Standard poudarja pomen uskladitve teh politik in strategij s splošnimi trajnostnimi cilji organizacije. V tem razdelku je poudarjen tudi pomen zavezanosti najvišjega vodstva trajnostnemu javnemu naročanju ter vključevanja deležnikov v proces oblikovanja politike.

1. PODROČJE UPORABE IN NAČELA

2. POLITIKA IN STRATEGIJA

3. IZRAZI IN OPREDELITVE POJMOV

4. **SPOZNAVANJE OSNOV**

opis

Namenjeno predvsem

- 4.1 koncept trajnostnega naročanja
- 4.2 načela trajnostnega naročanja
- 4.3 osnovni elementi trajnostnega naročanja
- 4.4 dejavniki spodbujanja trajnostnega naročanja
- 4.5 ključni vidiki trajnostnega naročanja

Ponuja pregled trajnostnega naročanja
Opisuje področja uporabe in načela trajnostnega naročanja
Analizira razloge za izvajanje trajnostnega naročanja

Vsem

5. **VKLJUČEVANJE TRAJNOSTNOSTI V POLITIKE IN STRATEGIJE NAROČANJA ORGANIZACIJE**

- 5.1 zavezanost k trajnostnemu naročanju
- 5.2 razjasnitev odgovornosti
- 5.3 usklajevanje javnih naročil z organizacijskimi cilji in nameni
- 5.4 razumevanje praks in dobavnih verig pri naročanju
- 5.5 nadzor nad uvajanjem

Zagotavlja smernice o vključevanju trajnostnega vidika na strateški ravni v okviru naročanja, s čimer je zagotovljeno, da vsi deležniki, ki sodelujejo pri trajnostnih naročilih, razumejo namen, usmeritev in prednostne naloge.

Najvišji vodstveni položaji

6. **ORGANIZIRANJE NAROČANJA V SMERI TRAJNOSTNOSTI**

- 6.1 upravljanje naročil
- 6.2 opolnomočenje ljudi
- 6.3 opredelitev in vključevanje deležnikov
- 6.4 določanje prednostnih nalog trajnostnega naročanja
- 6.5 merjenje in izboljševanje rezultatov
- 6.6 vzpostavitev mehanizma za pritožbe

Opisuje pogoje in tehnike upravljanja v organizaciji, potrebne za uspešno izvajanje in nadaljnje izboljševanje trajnostnega naročanja

Vodilni položaji na področju naročil

7. **VKLJUČEVANJE TRAJNOSTNOSTI V POSTOPEK NAROČANJA**

- 7.1 nadgrajevanje obstoječega procesa
- 7.2 načrtovanje
- 7.3 vključevanje zahtev po trajnostnosti v specifikacije
- 7.4 izbiranje dobaviteljev
- 7.5 upravljanje pogodbe
- 7.6 revidiranje in učenje iz pogodbe

Opisuje, kako je treba trajnostni vidik vključiti v obstoječe piramidne procese. Ključni rezultat je strategija naročanja, ki vključuje trajnostni vidik.

Posamezniki, zadolženi za izvedbo naročil

Slika 10: Vključevanje vidikov trajnostnosti v razširjen nabavni proces²³

²³ Van Weele, A. (2018). *Purchasing and supply chain management*. UK. Cengage Learning EMEA.

Organizacija in postopek (Razdelek 6. Organiziranje naročanja)

Tretji razdelek obravnava organizacijske vidike izvajanja trajnostnega javnega naročanja. V njem so opisane vloge in odgovornosti različnih zainteresiranih strani v organizaciji, kot so osebje za javna naročila, odgovorni za trajnostni razvoj in najvišje vodstvo. Standard priporoča vključitev vidikov trajnostnega naročanja v celoten proces naročanja, od načrtovanja in nabave do upravljanja pogodb in odnosov z dobavitelji.

Spremljanje in izboljšanje trajnostne nabave (Razdelek 7. Vključevanje trajnostnosti v postopek)

Četrty in zadnji razdelek se osredotoča na spremljanje in izboljševanje praks trajnostnega naročanja (spremljanje učinkovitosti; gl. Slika 4: Koraki skrbnega pregleda glede trajnostnosti). Poudarja potrebo po zbiranju podatkov, merjenju uspešnosti in poročanju o trajnostnih kazalnikih, povezanih z javnim naročanjem. Organizacije spodbuja, naj si postavijo cilje, spremljajo napredek in nenehno izboljšujejo svoja prizadevanja za trajnostno naročanje. Standard poudarja tudi pomen vključevanja in sodelovanja z dobavitelji za doseganje ciljev trajnostnega naročanja. V nadaljevanju naštevamo načine vključevanja vidikov trajnostnosti v nabavo:

Trajnostnost v »opredelitev specifikacij«:

- / opredelitev in identifikacija (upoštevanje) meril za trajnostno naročanje;
- / izpolnjevanje zahtev/specifikacij (tehničnih in funkcionalnih);
- / razdelitev: obvezne/neobvezne zahteve glede trajnostnih praks;
- / informacije, potrebne za vzpostavitev trajnostnih praks (npr. standardi, oznake, certifikati itd.);
- / vrednotenje vključevanja trajnostnih praks v nabavo/javno naročanje:
 - / vrednotenje je treba opredeliti v dokumentaciji,
 - / vrednotenje izvajajo tretje osebe,
 - / redno spremljanje oznak/praks/upoštevanja/prilagajanja.

Trajnostnost v »izbira dobaviteljev«:

- / ocenjevanje sposobnosti dobaviteljev (npr. naročila, ki jih je treba izpolniti) in osredotočanje na merila za izbor, kot so etika, preglednost in preprečevanje korupcije;
- / predhodno preverjanje seznama dobaviteljev: ali uporabljajo standarde, kodeks in ustrezne okvire? Uporabite razpise (gl. npr. primer uporabe) za uveljavljanje preglednosti in odgovornosti;
- / izbira dobaviteljev in pogodba: skladnost s trajnostnim razvojem in pobude za nenehno izboljševanje;
- / povratne informacije za (ne)izbrane dobavitelje.

Trajnostnost v »pogodbe«:

- / izvajanje: ali je dovolj pozornosti namenjene elementom, povezanim s trajnostnostjo, in njenemu izvajanju;

- / oblikovanje načrta za določanje pogodbe ter izvajanje trajnostnih ciljev in ključnih kazalnikov uspešnosti;
- / spremljanje odnosov in postopkov dobaviteljev;
- / potrjevanje trajnostnih pobud v odnosih med kupcem in dobaviteljem;
- / kazni/sankcije, če je to potrebno; izdelki po koncu življenjske dobe: povratna logistika, vpliv na okolje, recikliranje, ponovna uporaba, LCA itd.

/ Povzetek priporočil za podjetja pri uvajanju trajnostnega naročanja

1. Opredelitev trajnostnih zahtev:

V fazi načrtovanja naročil jasno opredelite trajnostna merila in zahteve za blago in storitve. Upoštevajte vplive na okolje, družbeno odgovornost in etične prakse nabave.

2. Vrednotenje in izbira dobaviteljev:

Ocenite potencialne dobavitelje na podlagi njihovih kazalcev trajnostnosti, vključno z njihovimi okoljskimi praksami, delovnimi standardi in zavezanostjo družbeni odgovornosti podjetij. Vzpostavite mehanizem za izbiro dobaviteljev, ki so usklajeni s cilji trajnostnega naročanja.

3. Trajnostnost pri sklepanju pogodb:

V pogodbe vključite trajnostne klavzule in ključne kazalnike uspešnosti (KPI), da bodo dobavitelji odgovorni za svoje trajnostne zaveze in dosežke.

4. Spremljanje in poročanje:

Redno spremljajte uspešnost dobaviteljev glede na trajnostne cilje ter o napredku poročajte notranjim in zunanjim deležnikom. Preglednost poročanja krepi odgovornost in spodbuja nenehne izboljšave.

5. Vključevanje in sodelovanje dobaviteljev:

Sodelujte z dobavitelji, da bi spodbudili trajnostne prakse in inovacije. Sodelujte pri pobudah, ki izboljšujejo okoljsko uspešnost, družbeni vpliv in poslovno etiko v celotni vrednostni verigi.

6. Nenehno izboljševanje:

Spodbujajte kulturo nenehnega izboljševanja trajnostnih nabavnih praks. Učite se iz uspehov in izzivov ter prilagajate strategije, da bi sčasoma dosegli pozitivne učinke.

6 Trenutni pravni okvirji v EU, ki naslavlajo trajnostnost podjetij

Nova direktiva se bo pridružila nekaterim že obstoječim zakonodajam, ki urejajo vidike trajnostnosti v gospodarstvu.

Slika 11: Krčenje gozdov v Boliviji, foto: Matjaž Krivic

/ Horizontalni pravni okvirji

Direktiva glede poročanja podjetij o trajnostnosti

Na ravni EU je trajnostno upravljanje podjetij že spodbujano posredno, z zahtevami glede poročanja v direktivi glede poročanja podjetij o trajnostnosti,²⁴ ki zajema poročanje o tveganjih, vplivih, ukrepih (vključno s skrbnim pregledom) in politikah glede okolja, socialnega področja in človekovih pravic. Standarde za poročanje je že razvila Evropska svetovalna skupina za računovodsko poročanje (EFRAG), julija 2023 pa so bili tudi sprejeti v obliki delegiranega akta.²⁵

Direktiva glede poročanja podjetij o trajnostnosti spreminja direktivo o nefinančnem poročanju, področje njene uporabe pa je bila razširjeno na vsa velika podjetja

²⁴ Direktiva (EU) 2022/2464 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. decembra 2022 o spremembi Uredbe (EU) št. 537/2014, Direktive 2004/109/ES, Direktive 2006/43/ES in Direktive 2013/34/EU glede poročanja podjetij o trajnostnosti. Dostopna na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A32022L2464>

²⁵ Smernice ESRC so dostopne na: <https://www.efrag.org/lab6?AspxAutoDetectCookieSupport=1>

in vsa ostala podjetja, ki kotirajo na borzi. Določa tudi obvezno revizijo (oz. zagotovo le-te) sporočenih informacij in uvaja standardizirano poročanje podjetij.

Ker je v skladu z direktivo obvezno tudi poročanje podjetij o korakih skrbnega pregleda glede trajnostnosti, se povezuje z direktivo o skrbnem pregledu glede trajnostnosti, ki prav tako zahteva ta proces.

Uredba o razkritjih, povezanih s trajnostnostjo, v sektorju finančnih storitev

Nova direktiva bo tudi podlaga za uredbo o razkritjih, povezanih s trajnostnostjo, v sektorju finančnih storitev²⁶, ki je začela veljati marca 2021 in se uporablja za udeležence na finančnem trgu (kot so upravitelji investicijskih skladov in upravitelji portfeljev, zavarovalnice, ki prodajajo zavarovalne naložbene produkte, in podjetja, ki zagotavljajo različne pokojninske produkte) ter finančne svetovalce. V skladu z uredbo morajo ta podjetja med drugim objaviti izjavo o politikah potrebne skrbnosti glede glavnih negativnih vplivov investicijskih odločitev na dejavnike trajnostnosti na podlagi načela »upoštevaj ali pojasni«, objava take izjave pa je obvezna za podjetja z več kot 500 zaposlenimi.

Uredba o taksonomiji

Uredba o taksonomiji²⁷ je orodje za zagotavljanje preglednosti, ki poenostavlja odločanje glede naložb in pomaga pri preprečevanju lažnega zelenega oglaševanja z zagotavljanjem ustrezne tipologije okoljsko trajnostnih naložb v gospodarske dejavnosti. Taksonomija je klasifikacijski sistem, ki opredeljuje merila za gospodarske dejavnosti, ki so usklajene z ničelno stopnjo emisij do leta 2050 in širšimi okoljskimi cilji, razen podnebnih. Nova direktiva to uredbo dopolnjuje, saj lahko proces skrbnega pregleda vpliva na sistem klasifikacije.

Uredba o taksonomiji je začela veljati 12. julija 2020. Z njo je bila vzpostavljena osnova za taksonomijo EU, saj določa štiri splošne pogoje, ki jih mora izpolnjevati določena gospodarska dejavnost, da je lahko opredeljena kot okoljsko trajnostna. Tako kot direktiva o poročanju v podjetjih o trajnostnosti je tudi uredba o taksonomiji omejena le na dolžnost javnega poročanja in definira trajnostne naložbe, vlagatelji pa lahko tovrstne informacije uporabijo pri dodeljevanju kapitala podjetjem. Cilj te direktive je usmerjanje investicij v podjetja, ki delujejo bolj okoljsko trajnostno, ter preprečevanje vlaganja v podjetja, ki se lažno zeleno oglašujejo. Po drugi strani pa lahko vlagateljem pomaga pri pridobivanju zanesljivejših informacij in prepoznavanju negativnih tveganj.

Direktiva o preprečevanju trgovine z ljudmi in boju proti njej ter zaščiti njenih žrtev

Nova direktiva CSDDD dopolnjuje tudi direktivo o preprečevanju trgovine z ljudmi in boju proti njej ter zaščiti njenih žrtev,²⁸ ki zagotavlja pravni okvir za učinko-

²⁶ Uredba (EU) 2019/2088 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. novembra 2019 o razkritjih, povezanih s trajnostnostjo, v sektorju finančnih storitev. Dostopna na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=celex%3A32019R2088>

²⁷ Uredba (EU) 2020/852 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 18. junija 2020 o vzpostavitvi okvira za spodbujanje trajnostnih naložb ter spremembi Uredbe (EU) 2019/2088. Dostopna na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A32020R0852>

²⁸ Direktiva 2011/36/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. aprila 2011 o preprečevanju trgovine z ljudmi in boju proti njej ter zaščiti njenih žrtev in o nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2002/629/PNZ. Dostopna na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=celex:32011L0036>

vit boj proti vsem oblikam izkoriščanja v EU s strani fizičnih in pravnih oseb, zlasti proti prisilnemu delu, spolnemu izkoriščanju, prosjačenju, suženjstvu ali podobnim praksam, služabništvu, izkoriščanju kriminalnih dejavnosti ter odstranitvi organov.

Direktiva o sankcijah zoper delodajalce

Nastajajoča nova direktiva (CSDDD) dopolnjuje tudi [direktivo o sankcijah zoper delodajalce](#),²⁹ s katero je prepovedano zaposlovanje nezakonito prebivajočih državljanov tretjih držav, vključno z žrtvami trgovine z ljudmi.

/ Pravni okviri, ki veljajo za specifične sektorje

Direktiva CSDDD pa bi dopolnjevala tudi obstoječe ali načrtovane sektorske in z izdelki povezane instrumente za skrbni pregled v vrednostnih verigah na ravni EU, saj bi se uporabljala v različnih sektorjih in zajemala širok nabor vplivov na trajnostnost. Slednji so predstavljeni v nadaljevanju.

Uredba o konfliktnih (»spornih«) mineralih

Uredba o konfliktnih mineralih³⁰ se uporablja za štiri posebne minerale in kovine, ki so povečini konfliktnega izvora. Od podjetij EU v vrednostni verigi zahteva, da zagotovijo uvoz kositra, volframa, tantala in zlata samo iz odgovornih virov in virov brez konfliktov ter da vzpostavijo bolj specifične mehanizme za izvajanje skrbnega pregleda. Uredba vključuje obvezno revizijo skrbnega pregleda v dobavnih verigah, ki jo izvede neodvisna tretja stran, s čimer vzpostavlja povezavo z direktivo skrbnem pregledu, ki nalaga bolj splošne medsektorske obveze. Direktiva o skrbnem pregledu v podjetjih glede trajnostnosti na primer obravnava tudi negativne vplive na okolje ter zajema vrednostne verige drugih mineralov, ki niso zajeti v uredbi o konfliktnih mineralih, imajo pa negativne vplive na človekove pravice, podnebje in okolje.

Uredba o omogočanju dostopnosti nekaterih primarnih in drugih proizvodov, povezanih s krčenjem in degradacijo gozdov, na trgu Unije in njihovem izvozu iz Unije

Uredba o deforestaciji³¹ kot splošne dolžnosti skrbnega pregleda iz direktive o skrbnem pregledu v podjetjih glede trajnostnosti. Vključuje tudi prepoved plasiiranja določenih primarnih in pridobljenih proizvodov na trg, če zahteve po »za-

²⁹ Direktiva 2009/52/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 18. junija 2009 o minimalnih standardih glede sankcij in ukrepov zoper delodajalce nezakonito prebivajočih državljanov tretjih držav. Dostopna na: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:168:0024:0032:SL:PDF>

³⁰ Uredba (EU) 2017/821 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. maja 2017 o določitvi obveznosti za potrebno skrbnost v oskrbovalni verigi za uvoznike v Uniji, ki uvažajo kositer, tantal in volfram, njihove rude ter zlato, ki izvirajo s konfliktnih območij in območij z visokim tveganjem. Dostopna na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A32017R0821>

³¹ Uredba (EU) 2023/1115 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 31. maja 2023 o omogočanju dostopnosti nekaterih primarnih in drugih proizvodov, povezanih s krčenjem in degradacijo gozdov, na trgu Unije in njihovem izvozu iz Unije ter o razveljavitvi Uredbe (EU) št. 995/2010. Dostopna na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A32023R1115>.

konitem izvoru«, ki »ne povzročata krčenja gozdov«, niso zagotovljene s skrbnim pregledom. Prepoved bo veljala za vse gospodarske subjekte, ki dajejo zadevne proizvode na trg Unije, vključno s podjetji v EU in zunaj nje, ne glede na njihovo pravno obliko in velikost.

Uredba o proizvodih, ki ne povzročajo krčenja gozdov, je bolj usmerjena kot direktiva o skrbnem pregledu v podjetjih glede trajnosti, a obe zakonodaji vključujeta obvezo skrbnega pregleda.

Nova uredba o baterijah

Cilji uredbe o baterijah in odpadnih baterijah³² so zmanjšanje okoljskih, podnebnih in socialnih vplivov v vseh fazah življenjskega cikla baterij, okrepitev delovanja notranjega trga ter zagotovitev enakih konkurenčnih pogojev na podlagi skupnega nabora pravil. V skladu z uredbo morajo gospodarski subjekti, ki na trgu Unije prodajajo industrijske baterije in baterije za električna vozila (vključno z baterijami, vgrajenimi v vozila) z zmogljivostjo nad 2 kWh, vzpostaviti politike skrbnega pregleda v vrednostni verigi. Uredba se osredotoča se na tiste surovine, katerih velik del svetovne proizvodnje je namenjen proizvodnji baterij in ki lahko negativno vplivajo na družbo ali okolje (kobalt, naravni grafit, litij in nikelj). Gospodarski subjekti morajo predložiti dokumentacijo o izvajanju skrbnega pregleda, za izpolnjevanje katerega sodelujejo z preverjanjem, ki ga opravijo tretje osebe (npr. revizijska podjetja).

Direktiva o okoljsko primerni zasnovi

V pripravi je tudi uredba za trajnostne izdelke³³, ki bi spremenila trenutno direktivo o okoljsko primerni zasnovi,³⁴ obravnava pa trajnostnost nekaterih skupin izdelkov, danih na trg EU (ki jih bo sproti posodabljala Evropska komisija), ter preglednost z njimi povezanih informacij. Osredotočala se bo predvsem na izdelke z velikim vplivom, vključno s tekstilom (zlasti oblačili in obutvijo), pohištvo (vključno z vzmetnicami), železom in jeklom, aluminijem, pnevmatikami, barvami, mazivi in kemikalijami ter izdelki, povezanimi z energijo, izdelki IKT in drugo elektroniko. Pobuda vključuje vzpostavitev digitalnega potnega lista izdelka, ki bi vseboval informacije, potrebne za preglednost vrednostne verige in za možnost kasnejše reciklaže ali ponovne uporabe izdelka. Predlog bi lahko pripomogel tudi k preprečevanju prisilnega dela v globalnih vrednostnih verigah.

³² Uredba (EU) 2023/1542 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 12. julija 2023 o baterijah in odpadnih baterijah, spremembi Direktive 2008/98/ES in Uredbe (EU) 2019/1020 ter razveljavitvi Direktive 2006/66/ES. Dostopna na: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-2-2023-INIT/sl/pdf>

³³ Predlog Uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi okvira za določitev zahtev za okoljsko primerno zasnovano za trajnostne izdelke in razveljavitvi Direktive 2009/125/ES (COM/2022/142 final). Dostopen na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:52022PC0142>

³⁴ Direktiva 2009/125/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 21. oktobra 2009 o vzpostavitvi okvira za določanje zahtev za okoljsko primerno zasnovane izdelke, povezanih z energijo. Dostopna na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=CELEX%3A32009L0125>

Uredba o prepovedi proizvodov, proizvedenih s prisilnim delom

V pripravi je tudi nov zakonodajni predlog uredbe o prepovedi proizvodov, proizvedenih s prisilnim delom, na trgu Unije,³⁵ s kateri bo prepovedal dajati na trg Unije proizvode, ki so rezultat prisilnega dela, vključno s prisilnim delom otrok. Pobuda bo zajemala domače in uvožene proizvode in bo temeljila na kombinaciji prepovedi in zanesljivega izvršilnega okvira, ki bo temeljil na tveganju. Nov instrument bo temeljil na mednarodnih standardih ter dopolnjeval horizontalne in sektorske pobude, zlasti obveznosti skrbnega pregleda.

³⁵ Predlog Uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o prepovedi proizvodov, proizvedenih s prisilnim delom, na trgu Unije (COM/2022/453 final). Dostopna na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:52022PC0453>

/ PRILOGA 1:

Slovar ključnih izrazov

Cilji trajnostnega razvoja (angl. *Sustainable Development Goals* – SDG) so nabor 17 globalnih ciljev, ki jih je zbrala Organizacija združenih narodov za reševanje družbenih, ekonomskih in okoljskih izzivov. Številna podjetja vključujejo te cilje v svoje strategije družbene in okoljske odgovornosti. Primer: tehnološko podjetje uskladi svoje prizadevanje za družbeno in okoljsko odgovornost s cilji trajnostnega razvoja Združenih narodov, osredotoča se na obnovljivo energijo, enakost spolov in kakovostno izobraževanje.

Dobavna/oskrbovalna veriga (angl. *supply chain*) je mreža posameznikov in podjetij, ki sodelujejo pri ustvarjanju izdelka in njegovi dobavi kupcu. Povezave v verigi se začnejo pri proizvajalcih surovin in končajo, ko dostavno vozilo dostavi končni izdelek končnemu uporabniku. Primer: trgovina z oblačili upravlja svojo dobavno verigo od proizvodnje tekstila do prodajalne, da zagotovi učinkovito dostavo izdelkov. Ta se začne pri pridobivanju surovine, kot je na primer bombaž.

Družbena odgovornost podjetja (angl. *Corporate Social Responsibility* – CSR) je prostovoljna poslovna praksa, pri kateri podjetja upoštevajo družbeni, okoljski in etični vpliv svojih aktivnosti. Pogosto vključuje dejavnosti in pobude, ki prispevajo k družbi in zmanjšujejo negativne eksternalije. Primer je lahko multinacionalka, ki del dobička nameni za podporo programom izobraževanja v skupnostih, kjer posluje. Ta poslovna praksa lahko deluje kot nadgrajevanje aktivnosti v sklopu skrbnega pregleda vplivov na človekove pravice in okolje, ki naslavljajo lastne negativne vplive podjetja, ne more jih pa nadomestiti.

ESG (angl. *Environmental Social Governance* – ESG) je v osnovi finančno-računovodski okvir, ki upošteva tri ključna področja uspešnosti podjetja: ekonomsko/upravljaljsko (dobiček, tveganja ipd.), družbeno (ljudi) in okoljsko (planet). Pogosto se uporablja za oceno celotne trajnostnosti in prizadevanj za družbeno odgovornost podjetja. ESG je osredinjen na interese podjetja, za razliko od CSDDD, ki ima kot cilj zaščito imetnikov pravic in okolja. Primer: Energetsko podjetje zmanjšuje delež neobnovljivih (fosilnih) virov in vlaga v obnovljive energetske vire za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov (planet), ustvarja dostojna delovna mesta za lokalno skupnost (ljudje) in ohranja dobičkonosnost (upravljanje).

Etika se nanaša na načela, vrednote in moralne smernice, ki usmerjajo človekovo vedenje in odločanje. V poslovnem okolju etika igra ključno vlogo pri določanju, kaj se šteje za moralno pravilno ali napačno v različnih situacijah. Primer: če se podjetje odloči, da ne bo uporabljalo otroške delovne sile v svojem proizvodnem procesu, je to le skladnost z obstoječo (tudi mednarodno) zakonodajo, ki večino primerov otroškega dela prepoveduje. Etična aktivnost bi bila, če bi podjetje poleg naslavljanja nevarnosti prisotnosti otroškega dela v njihovi vrednostni verigi

prevzelo aktivno vlogo tudi pri javnem ozaveščanju ali ozaveščanju med podjetji o nevarnosti otroškega dela v sektorju.

Interesne skupine ali deležniki so posamezniki ali skupine, ki imajo interes ali delež pri dejavnostih in rezultatih organizacije. To lahko vključuje zaposlene, stranke, delničarje, dobavitelje, delavce v vrednostni verigi, sindikate, skupnosti in druge, tudi zagovornike pravic tistih, ki nimajo glasu, npr. ranljivih skupin, okolja ipd. Primer: proizvajalec avtomobilov pri sprejemanju strateških odločitev upošteva interese strank, zaposlenih, delavcev/-k v vrednostni verigi, delničarjev/-k in lokalne skupnosti.

Kodeks ravnanja je niz smernic in etičnih načel, ki jih podjetje vzpostavi za usmerjanje vedenja in dejanj svojih zaposlenih in članov ali poslovnih partnerjev. Pogosto vključuje pravila za etično odločanje in interakcije. Primer: mednarodno podjetje vzpostavi kodeks ravnanja za svoje člane, v katerem so opisane smernice za etično vedenje in odločanje.

Odgovornost se nanaša na odgovornost posameznikov ali organizacij za svoja dejanja in odločitve. Vključuje transparentnost glede lastnih dejanj in sprejemanje posledic zanje, zlasti v kontekstu poslovanja in upravljanja. Primer: podjetje prizna svoje napake v javni izjavi, prevzame odgovornost in opredeli korake za naslavljanje že obstoječih in preprečevanje podobnih težav v prihodnosti ter aktivno spremlja učinkovitost izvajanja korakov.

Preglednost (angl. *transparency*) je praksa odprtega deljenja informacij o vrednostni verigi ter o dejavnostih, odločitvah in finančah podjetja. Zagotavlja dostop do relevantnih informacij za različne skupine deležnikov in jim, na primer omogoča zunanje preverjanje trditev in aktivnosti podjetja. Primer: platforma za spletno trgovanje odprto deli informacije o izvoru izdelkov, cenah in ocenah strank, da omogoči javen pregled nad vplivi podjetja in vzpostavi zaupanje pri potrošnikih.

Prikrito razkritje (»žvižgaštvo«): Prikrito razkritje je poročanje o neetičnih ali nezakonitih dejavnostih v organizaciji oblastem ali javnosti. Zaščita prijaviteljev je pogosto ključni element etičnih poslovnih praks. Primer je lahko zaposleni, ki poroča o neetičnih praksah znotraj svojega podjetja, kar vodi v notranjo preiskavo in popravne ukrepe.

Prostovoljni certifikati za trajnostnost so formalne oznake, ki jih podjetja lahko pridobijo, da potrdijo svoje trajnostne prakse. Ločijo se predvsem po tem, kdo postavlja kriterije za pridobitev certifikata in kdo izvaja nadzor. Ekološki certifikati (Zelena marjetica, EU Ecolabel ...) so na primer regulirani s strani EU in držav članic, nadzor nad izvajanjem tako izvajajo državne službe (inšpektorji) in kazni (lahko tudi denarne) so zakonsko predpisane. Pravičnotrgovinski certifikat ter nekatere druge certifikate (Cruelty Free, Fairtrade, Forrest Alliance, UTZ ...) pa podeljujejo neodvisne institucije, ki izvajajo tudi nadzor. Najhujša kazen v primeru tako pridobljenega certifikata je odvzem certifikata in izključitev iz sistema. Ob trenutnem pomanjkanju pravnega okvira so certifikati različno zanesljivi. Znak bolj zanesljivega certifikata so na primer neodvisno zunanje preverjanje trditev, vključenost

različnih deležniških skupin v oblikovanje certifikata ter transparentnost in kakovost ocenjevanja. Tudi v primerih zanesljivejših certifikatov je pomembno, da podjetje še naprej opravlja lasten skrbni pregled, saj lahko v vsakem primeru pride do primerov zlorab sistema in korupcije (primera trgovca KIK v Južni Aziji in zrušenja jezu v Braziliji).^{36,37} V primerih nekaterih kršitev, kot je na primer krčenje gozdov, pa so certifikati lahko manj zanesljivi.³⁸ Primer: proizvajalec kave lahko prikazuje certifikate za pravično trgovino in ekološko pridelavo na svojih izdelkih, da poudari etično prakso pri pridelavi in nabavi te ključne surovine. Odločitev za pridobitev katerega koli od teh dveh certifikatov je prostovoljna.

Skladnost se nanaša na spoštovanje zakonov, predpisov in industrijskih standardov, ki so relevantni za dejavnosti podjetja. Zagotavlja, da podjetje deluje okviru pravnih in etičnih meja. Razlikujemo lahko med skladnostjo po črki zakona, katere namen je preprečevanje pravnih sankcij z najnižjim možnim vložkom, ter skladnostjo v duhu zakona, pri kateri so aktivnosti izvajane s ciljem uresničevanja celostnega cilja zakonodaje. V primeru CSDDD bi to pomenilo aktivnosti, ki dejansko vodijo do zmanjšanja tveganj za imetnike pravic, in ne le aktivnosti, ki bi omejile možnosti sankcij za podjetja. Primer: Farmaceutsko podjetje dosledno spoštuje zakonodajo in industrijske standarde pri razvoju in testiranju svojih zdravil.

Trajnostnost vključuje izpolnjevanje potreb sedanosti brez ogrožanja sposobnosti prihodnjih generacij, da izpolnijo svoje potrebe. Vključuje okoljske, ekonomske in družbene vidike ter je pogosto ključna usmeritev v prizadevanjih za družbeno odgovornost podjetja. Primer: restavracija svoje sestavine pridobiva lokalno od ekoloških ponudnikov, da zmanjša svoj ogljični odtis, in uporablja povratno embalažo za zmanjšanje okoljskega vpliva. Hkrati pa skrbi za to, da v svojih procesih ne ustvarja presežkov in s tem odpadkov. Svoje uporabnike tudi ozavešča o tem, kako ravnati trajnostno (naroča manj ipd.).

Trajnostni kriteriji ESG (okoljski, družbeni in upravljavski) so nabor dejavnikov, ki jih investitorji in organizacije upoštevajo pri oceni okoljskih, družbenih in upravljaljskih praks podjetja. Uporabljajo se za oceno vpliva podjetja onkraj finančne uspešnosti. Primer: vlagatelji ocenjujejo uspešnost podjetja na podlagi kriterijev ESG, pri čemer upoštevajo dejavnike, kot so emisije toplogrednih plinov ter raznolikost zaposlenih in upravnega odbora.

Trajnostni materiali (angl. *sustainable materials*): Trajnostni materiali so surovine ali gradbeni materiali, pridobljeni, proizvedeni ali uporabljeni na način, ki zmanjšuje negativni vpliv na okolje. Primer: proizvajalec pohištva lahko ponovno uporablja dele pohištva ali reciklirano lesno maso in reciklirano kovino za izdelavo izdelkov in tako zmanjšuje uporabo primarnih virov. Na ta način v svoje procese vpeljuje odgovorno nabavljanje, tj. prakso izbire dobaviteljev in virov surovin, ki upoštevajo

³⁶ Mining.com (2023, januar 24) Vale, TÜV Süd and 16 individuals named defendants in Brumadinho disaster. Mining.com. Dostopno na: <https://www.mining.com/vale-tuv-sud-and-16-people-become-defendants-for-the-brumadinho-disaster/>

³⁷ European Center for Constitutional and Human Rights (n.d.) Kik: Paying the price for clothing produced in South Asia. Dostopno na: <https://www.echr.eu/en/case/kik-paying-the-price-for-clothing-production-in-south-asia>

³⁸ Focus društvo za sonaraven razvoj (2014) Od lažnih obljub do pravih rešitev. Kako se spopadati z zelenim zavajanjem podjetij in držav? Dostopno na: <https://focus.si/publikacija/od-laznih-obljub-do-pravih-resitev>

etične in okoljske vidike ter družbeno odgovornost. Primer: družbeno odgovorna modna znamka za izdelavo oblačil uporablja reciklirane materiale ali materiale certificiranih dobaviteljev (ekološko in pravičnotrgovinsko) ter na ta način zmanjšuje verjetnost izkoriščanja okolja in delavcev_k. Pravičnotrgovinska (angl. *fair trade*) praksa pa zahteva pošteno plačilo proizvajalcem in pravične delovne pogoje za pridelovalce_ke in delavce_ke, izključuje otroško delo, skrajšuje dobavne verige ter deluje transparentno. Organizacija, ki se vključi v pravičnotrgovinski sistem, bo za prodajo svojih kavnih zrn prejela več denarja, del teh sredstev pa bo namenila tudi za naložbe v skupnost in izboljšanje življenjskih razmer posameznikov, ki so del zadruga in skupnosti, v kateri zadruga deluje.

Upravljanje podjetja je sistem pravil, praks in postopkov za usmerjanje in nadziranje podjetja. Cilj je zagotoviti etično ravnanje, odgovornost in preglednost v poslovnih operacijah. Primer: svet direktorjev sprejme kodeks ravnanja in nadzoruje vodenje podjetja, da zagotovi etično poslovanje.

Veriga dejavnosti je koncept, ki ga uporablja direktiva CSDDD in se nanaša na vrsto ukrepov, ki jih izvajajo poslovni partnerji podjetja. To vključuje tudi ukrepe, ki se izvajajo tako na začetku (npr. proizvodnja, oblikovanje, pridobivanje) kot tudi na koncu vrednostne verige (npr. distribucija, odstranjevanje) in so povezani z blagom ali storitvami, ki jih ponuja podjetje. To vključuje dejavnosti, kot so proizvodnja, prevoz, skladiščenje in odstranjevanje, ki se izvajajo neposredno ali posredno v imenu podjetja. Izjeme veljajo za odpadke, ki jih zavržejo potrošniki, in dejavnosti, za katere velja poseben nadzor izvoza.

Vrednostna veriga (angl. *value chain*): predstavlja omrežje, deležnike in procese, ki vključujejo proizvodnjo, transport, distribucijo ter vsa druga gibanja materialov in informacij od začetnih surovin do končnih izdelkov za potrošnika. Vrednostna veriga vključuje tudi dobavno verigo. Primer: trgovina z oblačili upravlja svojo dobavno verigo od proizvodnje tekstila do prodajalne, da zagotovi učinkovito dostavo izdelkov, ter z vplivi v širši vrednostni verigi upravlja tako, da poskrbi, da sestava oblačil omogoča reciklažo odvrženih izdelkov. Odpornost vrednostne verige se nanaša na sposobnost slednje, da se prilagaja in odziva na nepričakovane spremembe, motnje ali krize, ohranja stabilnost in zagotavlja nenehno oskrbo. Primer: farmacevtsko podjetje izbira raznolike dobavitelje, da zagotovi stalno dobavo bistvenih sestavin, tudi med motnjami. Trajnostna vrednostna veriga pa pomeni, da so v vsakem koraku procesa upoštevanji okoljski in družbeni vidiki ter etični standardi z namenom zmanjšanja negativnega vpliva na okolje in družbo.

Zeleno zavajanje (angl. *greenwashing*) je praksa, pri kateri podjetja poskušajo ustvariti pozitiven vtis o svojih okoljskih prizadevanjih ali trajnostnih izdelkih, čeprav dejansko ne izpolnjujejo okoljskih standardov ali se ne zavzemajo za trajnostnost. Primer: veriga hitre hrane oglašuje svojo novo, »okolju prijazno« embalažo, vendar uporablja materiale, ki niso okoljsko trajnostni. Do vedno pogostejših primerov zelenega zavajanja prihaja v oglaševanju avtomobilske in fosilne industrije (pa tudi drugih), ki se predstavljajo kot oglično nevtralne.³⁹ Tako lahko pogosto zasledimo

³⁹ Evans, S. (2022, marec 3) TotalEnergies sued for alleged greenwashing. Offshore Technology. Dostopno na: <https://www.offshore-technology.com/news/totalenergies-sued-for-alleged-greenwashing>

trditve o izravnavanju CO₂. Podjetja, katerih aktivnosti povzročajo visoke emisije toplogrednih plinov, tako na primer investirajo v projekte sajenja dreves ali pogozdovanja. Ta drevesa naj bi iz zraka »posrkala« primerljivo količino izpustov CO₂, kot jih povzroči podjetje s svojim delovanjem. Toda to je težko ali nemogoče jasno izmeriti in potrditi, poleg tega pa take izravnave emisij CO₂ omogočajo škodljive projekte, kot so obsežni monokulturni nasadi dreves, projekti hidroelektrarn ali intenziviranje industrijskega kmetijstva, ki vodijo do drugih škodljivih vplivov na okolje. Povezane so tudi s kršitvami pravic staroselskih ljudstev ali lokalnega prebivalstva, ki so jih taki projekti že izrinili z njihove zemlje ali pa so uničili ter onesnažili lokalno okolje.⁴⁰

⁴⁰ Focus društvo za sonaraven razvoj (2014) Od lažnih obljub do pravih rešitev. Kako se spopadati z zelenim zavajanjem podjetij in držav? Dostopno na: <https://focus.si/publikacija/od-laznih-obljub-do-pravih-resitev>

PRILOGA 2:

Predvidena podrobna določila direktive CSDDD za podjetja

1. Vključitev skrbnega pregleda v politike podjetij in sisteme obvladovanja tveganj

Podjetja morajo vključiti skrbni pregled v vse svoje ustrezne politike sisteme za upravljanje tveganj in vzpostaviti sisteme in politiko skrbnega pregleda, ki mora temeljiti na tveganjih in vsebovati vse naslednje elemente:

- a. opis pristopa podjetja k skrbnemu pregledu, tudi dolgoročnega;
- b. kodeks ravnanja, v katerem so opisana pravila in načela, ki jih morajo upoštevati zaposleni v podjetju, hčerinske družbe in poslovni partnerji;
- c. opis postopkov, vzpostavljenih za izvajanje skrbnega pregleda, vključno z ukrepi za preverjanje skladnosti s kodeksom ravnanja in za razširitev njegove uporabe na vzpostavljene poslovne odnose.

Politiko skrbnega pregleda je treba pripraviti v posvetovanju z zaposlenimi in njihovimi predstavniki ter vsako leto posodobiti.

2. Ugotavljanje in ocenjevanje dejanskih ali možnih škodljivih vplivov ter po potrebi prednostno razvrščanje možnih in dejanskih škodljivih vplivov

Podjetja morajo sprejeti ustrezne ukrepe, s katerimi prepoznajo dejanske in morebitne negativne vplive na človekove pravice ter negativne vplive na okolje in podnebne spremembe, ki izhajajo iz njihovega lastnega poslovanja ali poslovanja njihovih hčerinskih družb in – kadar so povezani in del verige njihovih podjetij– iz poslovnih odnosov.

V okviru obveznosti morajo podjetja ob upoštevanju ustreznih dejavnikov tveganja:

- a. kartirati svoje dejavnosti, podružnice in dejavnosti zadevnih poslovnih partnerjev, da opredelijo področja z verjetnimi in resnimi škodljivimi vplivi;
- b. na podlagi rezultatov kartiranja izvesti podrobno oceno teh opredeljenih področij znotraj svojih dejavnosti, podružnic in povezanih poslovnih partnerjev.

Za prepoznavo potencialnih in dejanskih tveganj morajo podjetja učinkovito in varno sodelovati z relevantnimi deležniki, kjer to ni možno, pa z njihovimi predstavniki.

Podjetja, ki so vključena v direktivo na podlagi delovanja v določenem sektorju s povišanim tveganjem, morajo prepoznati in oceniti samo dejanske in morebitne resne negativne vplive, ki so relevantni za ta sektor. V primerih, ko podjetja ne morejo nasloviti vseh tveganj hkrati, lahko dajo prednost tistim, za katera obstaja večja verjetnost pojavnosti in večji potencialni negativni učinek. Po obravnavi najhujših in najverjetnejših vplivov v razumnem časovnem okviru morajo podjetja nato obravnavati manj hude in manj verjetne škodljive vplive.

3. Preprečevanje in odprava morebitnih negativnih vplivov

Podjetja morajo sprejeti ustrezne ukrepe, s katerimi preprečijo – ali kadar preprečevanje ni mogoče ali ni mogoče takoj, ustrezno zmanjšajo – morebitne negativne vplive, ki so bili ali bi morali biti prepoznani, ter ublažijo ali odpravijo dejanske negativne vplive.

Za določitev ustreznih ukrepov morajo podjetja upoštevati: ali potencialni ali dejanski škodljivi vpliv izhaja izključno iz podjetja, skupaj iz podjetja ter njegove hčerinske družbe ali partnerja ali izključno iz partnerja podjetja v verigi; ali se vpliv lahko pojavi v dejavnostih hčerinske družbe ali neposrednega ali posrednega partnerja; ter vpliv podjetja na partnerja, ki povzroča ali prispeva k potencialnemu škodljivemu vplivu. Podjetja morajo po potrebi sprejeti naslednje ustrezne ukrepe:

- / nevtralizirati že obstoječe negativne vplive ali čim bolj zmanjšati njihov obseg, vključno s plačilom odškodnine prizadetim osebam in finančnim nadomestilom prizadetim skupnostim. Ukrepi mora biti sorazmerni s pomembnostjo in obsegom negativnega vpliva ter s prispevkom ravnanja podjetja k negativnemu vplivu;
- / pripraviti in izvajati načrt preprečevalnih ali korektivnih ukrepov z razumnimi in jasno določenimi roki za ukrepanje ter kvalitativnimi in kvantitativnimi kazalniki za merjenje izboljšav, če je to nujno zaradi narave ali zapletenosti ukrepov, ki so potrebni za preprečevanje in popravilo. Načrt preprečevalnih ukrepov morajo pripraviti v učinkovitem in varnem sodelovanju z relevantnimi deležniki, kjer to ni možno, pa z njihovimi predstavniki. Načrti se lahko pripravijo v okviru ali posvetovanju z obstoječimi skupnimi pobudami več zainteresiranih strani (angl. *multi-stakeholder initiatives*);
- / od poslovnega partnerja, s katerim imajo neposreden poslovni odnos, pridobiti pogodbeno zagotovila, da bo ta zagotavljal skladnost s kodeksom ravnanja podjetja, po potrebi z načrtom preprečevalnih ukrepov, vključno s pridobitvijo ustreznih pogodbenih zagotovil od njegovih partnerjev, kolikor so njihove dejavnosti del vrednostne verige podjetja (pogodbeno veriženje). Kadar so pogodbeno zagotovila pridobljena, morajo slednja ali pogodbo spremljati ustrezni ukrepi za preverjanje skladnosti. Za namene preverjanja skladnosti lahko podjetja uporabijo primerne skupne pobude več zainteresiranih strani ali storitve neodvisne tretje osebe. Kadar pogodbeno zagotovila pridobijo od MSP ali pogodbo sklenejo z MSP, morajo biti uporabljeni pogoji pošteni, razumni in nediskriminatorni. Kadar izvajajo ukrepe za preverjanje skladnosti v zvezi z MSP, morajo kriti stroške preverjanja, ki ga opravi neodvisna tretja oseba;
- / izvesti potrebne naložbe, na primer v objekte, proizvodne ali druge operative procese in infrastrukturo, z namenom zagotavljanja skladnosti z zahtevami iz prvega odstavka tega podpoglavja;
- / izvesti potrebne spremembe ali izboljšave lastnega poslovnega načrta, splošnih strategij in dejavnosti, vključno s praksami nabave, oblikovanja in distribucije;
- / zagotavljati ciljno usmerjeno in sorazmerno podporo za MSP, ki je njihov poslovni partner, kadar bi skladnost s kodeksom ravnanja ali načrtom preprečevalnih ukrepov ogrozila sposobnost preživetja MSP. To lahko vključuje krepitev zmogljivosti (angl. *capacity building*), usposabljanja, nadgradnjo sistemov upravljanja, ciljno usmerjeno in sorazmerno finančno podporo, kot so

neposredno financiranje, nizkoobrestna posojila in jamstva za nadaljnje pridobivanje, ter pomoč pri zagotavljanju financiranja;

- / v skladu s pravom Unije, vključno s konkurenčnim pravom, sodelovati z drugimi subjekti, po potrebi tudi za povečanje sposobnosti podjetja, da prepreči ali naslovi negativni vpliv, zlasti kadar noben drug ukrep ni primeren ali učinkovit.

Ko dejanskih negativnih vplivov ni mogoče preprečiti, odpraviti ali ustrezno ublažiti z zgoraj naštetimi ukrepi, si lahko podjetje prizadeva skleniti pogodbo s partnerjem, s katerim ima posreden odnos, in tako utrdi svoj vpliv.

V zvezi z morebitnimi škodljivimi vplivi, ki jih ni mogoče preprečiti ali ustrezno ublažiti ali odpraviti s primernimi ukrepi, mora podjetje v skrajnem primeru opustiti sklepanje novih ali razširitev obstoječih odnosov s poslovnim partnerjem, pri katerem je nastal vpliv, in v skrajnem primeru sprejeti naslednje ukrepe, če mu to omogoča zakon, ki ureja njihova razmerja:

- / izvesti akcijski načrt za preprečevanje in korekcijo konkretnega škodljivega učinka z uporabo ali povečanjem vpliva podjetja z začasno prekinitvijo poslovnih odnosov v zvezi z zadevnimi dejavnostmi, dokler obstaja upravičeno pričakovanje, da bodo ta prizadevanja uspešna;
- / prekiniti poslovni odnos v zvezi z zadevnimi dejavnostmi, če je morebitni škodljiv vpliv resen in hkrati ni razumnega pričakovanja, da bodo ta prizadevanja uspešna, ali če izvajanje akcijskega načrta za okrepljeno preprečevanje in korekturo ni preprečilo, ublažilo ali končalo škodljivega učinka.

Pred odločitvijo za začasno prekinitvev ali odpovedjo poslovnega razmerja mora podjetje učinkovito in varno sodelovati z relevantnimi deležniki, kjer to ni možno, pa z njihovimi predstavniki.

Pred začasno prekinitvijo ali odpovedjo poslovnega razmerja mora podjetje oceniti, ali bi bili učinki, ki bi jih to povzročilo, bistveno hujši od učinkov, ki jih ni bilo mogoče preprečiti ali ustrezno ublažiti. V tem primeru podjetju ni treba začasno prekiniti ali prenehati poslovnega razmerja, vendar mora o utemeljenih razlogih obvestiti ustrezni nadzorni organ.

V primerih, ko je podjetje povzročilo dejanski škodljivi učinek ali ga je povzročilo skupaj z drugimi, je odgovorno, da poskrbi za sanacijo. V primerih, ko škodljivi učinek povzroči le poslovni partner podjetja, lahko podjetje zagotovi prostovoljno sanacijo. Podjetje lahko uporabi tudi svojo moč vplivanja na poslovnega partnerja, ki je povzročil škodljiv vpliv, da omogoči odpravo posledic. Aktivnosti morajo biti izvajane v učinkovitem in varnem sodelovanju z relevantnimi deležniki, kjer to ni možno, pa z njihovimi predstavniki.

4. Prehodni načrt za blažitev podnebnih sprememb

Podjetja bodo morala sprejeti in izvajati prehodni načrt za blažitev podnebnih sprememb, katerega cilj je zagotoviti, da bosta poslovni model in strategija podjetja po najboljših močeh združljiva s prehodom na trajnostno gospodarstvo in omejitvijo globalnega segrevanja na 1,5 °C v skladu s Pariškim sporazumom in cilji doseganja podnebne nevtralnosti, ter po potrebi zmanjšati izpostavljenost podjetja dejavnostim, povezanim s premogom, nafto in plinom.

Načrt mora vsebovati kratkoročne dejavnosti podjetja do leta 2030 in naprej v petletnih korakih do leta 2050. Dejavnosti morajo temeljiti na prepričljivih znanstvenih dokazih in po potrebi vključevati absolutne cilje zmanjšanja emisij toplogrednih plinov za 1., 2. in 3. področje.⁴¹ Poleg tega mora načrt zajemati strategije in načrtovane ukrepe za razogljichenje, vključno z morebitnimi spremembami v izdelkih oziroma storitvah ter uvajanjem novih tehnologij, razčlenitev naložb in finančne podpore izvajanju načrta ter podrobnosti o vlogah upravnih, vodstvenih in nadzornih organov v zvezi z načrtom.

5. Pritožbeni postopek

Podjetja morajo osebam in organizacijam, ki so navedene v nadaljevanju, omogočiti, da pri njih vložijo pritožbe, kadar imajo upravičene pomisleke glede dejanskih ali morebitnih negativnih vplivov na človekove pravice in na okolje v zvezi z lastnim poslovanjem, poslovanjem njihovih hčerinskih družb in njihovimi verigami aktivnosti.

Pritožbe lahko vložijo:

- / osebe, ki so prizadete ali ki upravičeno domnevajo, da bi jih negativni vpliv lahko prizadel, in zakoniti zastopniki teh oseb, kot so organizacije civilne družbe in zagovorniki človekovih pravic;
- / sindikati in drugi predstavniki delavcev, ki zastopajo posameznike, ki delajo v zadevni verigi aktivnosti;
- / organizacije civilne družbe, ki delujejo na področjih, povezanih s škodljivim vplivom na okolje, ki je predmet pritožbe.

Države članice morajo zagotoviti, da podjetja vzpostavijo postopek za obravnavanje pritožb, vključno s postopkom v primeru, kadar podjetje meni, da je pritožba neutemeljena, ter o teh postopkih obvestijo zadevne delavce in sindikate. Postopek mora biti pošten, javno dostopen, predvidljiv in pregleden ter mora nuditi ustrezno zaščito pritožnikom. Države članice morajo zagotoviti tudi, da se v primeru utemeljene pritožbe šteje, da je negativni vpliv, ki je predmet pritožbe, obravnavan kot negativni vpliv, kot smo jih opredelili v prejšnjih poglavjih.

Osebe, ki podajo pritožbo imajo pravico:

- / zahtevati, da podjetje, pri katerem so vložili pritožbo, ustrezno nadalje ukrepa v zvezi s pritožbo;
- / do srečanja s predstavniki podjetja na ustrezni ravni, da bi razpravljali o morebitnih ali dejanskih resnih negativnih vplivih, ki so predmet pritožbe, ter njihovi odpravi,
- / prejeti odgovor s strani podjetja, ali pritožba šteje za utemeljeno ali neutemeljeno, in če je utemeljena, informacije o ukrepih, ki so bili ali bodo sprejeti.

⁴¹ Področje 1: Neposredne emisije iz virov, ki so v lasti ali pod nadzorom podjetja.

Področje 2: Posredne emisije iz proizvodnje kupljene ali pridobljene energije, ki jo podjetje porabi.

Področje 3: Vse druge posredne emisije, ki nastanejo v celotni vrednostni verigi podjetja in pogosto predstavljajo največji del ogljičnega odtisa podjetja.

6. Spremljanje učinkovitosti svoje politike in ukrepov skrbnega pregleda

Podjetja izvajajo redna ocenjevanja svojega lastnega poslovanja in ukrepov, poslovanja in ukrepov svojih hčerinskih družb ter – kadar so povezani z verigami aktivnosti podjetja – poslovanja in ukrepov vzpostavljenih poslovnih odnosov, da bi spremljala učinkovitost prepoznavanja, preprečevanja, ublažitve in odprave negativnih vplivov na človekove pravice in okolje ter čim večjega zmanjšanja obsega negativnih vplivov. Taka ocenjevanja po potrebi temeljijo na kvalitativnih in kvantitativnih kazalnikih ter se izvajajo vsaj vsakih dvanajst mesecev in kadar koli obstajajo utemeljeni razlogi za domnevo, da se lahko pojavijo pomembna nova tveganja za pojav navedenih negativnih vplivov. Podjetja morajo ocenjevanja izvajati v učinkovitem sodelovanju z relevantnimi deležniki ali, ko to ni možno, z njihovimi zastopniki. Politika skrbnega pregleda se posodobi v skladu z rezultati teh ocenjevanj.

7. Javno komuniciranje o skrbnem pregledu

Države članice zagotovijo, da podjetja, za katera ne veljajo zahteve glede poročanja iz členov 19a in 29a direktive 2022/2464 glede poročanja podjetij o trajnosti (CSRD), poročajo o zadevah, ki jih zajema ta direktiva, tako da na svojem spletnem mestu objavijo letno poročilo v jeziku, ki se običajno uporablja v mednarodnem poslovanju. Poročilo se objavi vsako leto do 30. aprila in zajema predhodno koledarsko leto.⁴²

Evropska komisija bo sprejela delegirane akte v zvezi z vsebino in merili za tako poročanje, v katerih določi informacije o opisu skrbnega pregleda, morebitnih in dejanskih negativnih vplivih ter ukrepih, sprejetih v zvezi s temi vplivi.

⁴² Direktiva (EU) 2022/2464 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. decembra 2022 o spremembi Uredbe (EU) št. 537/2014, Direktive 2004/109/ES, Direktive 2006/43/ES in Direktive 2013/34/EU glede poročanja podjetij o trajnosti. Dostopna na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022L2464>

PRILOGA 3:

Razširjen protokol za intervju/ fokusne skupine

Osnovno poznavanje:

- / Kako dojemate nastajajočo direktivo/zakonodajo in njen potencialni vpliv na vaše poslovanje? Kako bo direktiva CSDDD koristna za zagotavljanje spoštovanja (človekovih pravic) ČP v vrednostnih verigah?
- / Ste že seznanjeni s konceptom »human rights and environmental due diligence«?
- / Kako nastajajoča direktiva/zakonodaja vpliva na vaše obstoječe obveznosti in prakse v zvezi s trajnostnim poslovanjem in cilji ESG?

Vpliv na različna podjetja

- / Kakšne specifične izzive ali priložnosti vidite za manjša podjetja v povezavi s CSDDD?
- / Kako se manjša podjetja lahko pripravijo na izpolnjevanje zahtev CSDDD?
- / Kako CSDDD vpliva na vaše odnose z dobavitelji in poslovnimi partnerji?
- / Ali obstajajo posebni izzivi ali priložnosti, ki jih prinaša CSDDD za vaše dobaviteljske verige?

Upravljanje CSDDD

- / Kakšne strategije in pristope razvijate v vašem podjetju za upravljanje zahtev CSDDD?
- / Kako se vaše podjetje prilagaja ali namerava prilagoditi na nove zahteve?
- / Kakšna orodja ali podpora bi bila po vašem mnenju najbolj koristna v procesu priprave na CSDDD?
- / Ali obstajajo specifični viri ali strokovna znanja, ki bi vam pomagala pri izpolnjevanju zahtev CSDDD?

Percepcija tveganj in priložnosti

- / Kakšni so vaši največji izzivi ali skrbi v zvezi z uvedbo nastajajoče direktive/zakonodaje?
- / Kako se nameravate spopasti s temi izzivi?
- / Katere priložnosti ali potencialne prednosti vidite v uvedbi CSDDD za vaše podjetje?
- / Kako lahko CSDDD prispeva k izboljšanju vašega poslovanja ali tržne pozicije?

Dolgoročni vpliv

- / Kako vidite vpliv CSDDD na dolgoročno trajnostnost in uspešnost vašega podjetja?
- / Kako se CSDDD vključuje v vašo dolgoročno poslovno strategijo in vizijo?
- / Kakšno vlogo vidite za podjetja v kontekstu širših izzivov, ki jih naslavlja CSDDD?
- / Kako se odzivate na naraščajoča pričakovanja glede družbene odgovornosti in trajnostnosti?

